

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості

Третя доповідь по Україні

Прийнята 29 червня 2007 року

Strasbourg, 12 лютий 2008

Для отримання подальшої інформації про роботу Європейської комісії проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) та іншу діяльність Ради Європи в цій сфері, будь ласка, звертайтеся за адресою:

Secretariat of ECRI
Directorate General of Human Rights and Legal Affairs
Council of Europe
F - 67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: +33 (0) 3 88 41 29 64
Fax: +33 (0) 3 88 41 39 87
E-mail: combat.racism@coe.int

Відвідайте нашу веб-сторінку: www.coe.int/ecri

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ОСНОВНІ ВИСНОВКИ	6
I. СТАН ВИКОНАННЯ ДРУГОЇ ДОПОВІДІ ЄКРН ПО УКРАЇНІ	7
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ	7
КОНСТИТУЦІЙНІ ТА ІНШІ ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ	8
- <i>Конституція</i>	8
- <i>Закон про мову</i>	8
- <i>Законодавство щодо національних меншин</i>	9
ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	10
ПОЛОЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	11
СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ОРГАНИ ТА ІНШІ УСТАНОВИ	12
- <i>Уповноважений з прав людини</i>	12
- <i>Державний комітет у справах національностей та релігій</i>	13
ОСВІТА ТА ПІДВИЩЕННЯ ОБІЗНАНОСТІ	14
ПРИЙОМ І СТАТУС ОСІБ, ЯКІ НЕ Є ГРОМАДЯНАМИ	15
- <i>Шукачі притулку та біженці</i>	15
- <i>Іноземні студенти</i>	18
УРАЗЛИВІ ГРУПИ	19
- <i>Рома/цигани</i>	19
- <i>Доступ ромів/циган до освіти</i>	21
- <i>Відносини між ромами/циганами та працівниками правоохоронних органів</i>	22
- <i>Доступ ромів/циган до праці</i>	23
- <i>Інші питання, що стосуються ромів/циган</i>	24
АНТИСЕМІТИЗМ	26
ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	28
ГРОМАДСЬКА ДУМКА	29
ПОВЕДІНКА ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	31
МОНІТОРИНГ СИТУАЦІЇ	31
II. СПЕЦИФІЧНІ ПИТАННЯ	32
НАСИЛЬСТВО РАСИСТСЬКОГО ХАРАКТЕРУ	32
БІБЛІОГРАФІЯ	36

Передмова

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) була створена Радою Європи. Вона є незалежним контрольним органом з прав людини, який спеціалізується на питаннях щодо расизму і нетерпимості. Комісія складається із незалежних і неупереджених членів, яких призначають, виходячи з їхніх моральних якостей і визнаного досвіду у розгляді питань, пов'язаних із расизмом, ксенофобією, антисемітизмом і нетерпимістю.

Однією із засад робочої програми ЄКРН є підхід “від країни до країни”, який передбачає аналіз ситуації щодо расизму та нетерпимості в кожній державі-члені Ради Європи, а також випрацювання порад і пропозицій для розв'язання визначених проблем.

Підхід “від країни до країни” передбачає рівноправні відносини з усіма державами-членами Ради Європи. Робота здійснюється циклами в 4/5 років, охоплюючи 9/10 країн за рік. Наприкінці 1998 року ЄКРН завершила перше коло доповідей, а наприкінці 2002 – друге коло. Робота над третім колом доповідей почалась у січні 2003 року.

У доповідях третього кола увага зосереджується на “виконанні”. В них розглядається, чи були основні рекомендації, висловлені в попередніх доповідях, втілені в життя, і якщо це так, то яким був рівень успіху та ефективності. Третє коло доповідей пов'язано, отже, із специфічними питаннями, які були обрані виходячи з ситуації окремої країни, і докладно розглянуті в кожній доповіді.

До методів роботи з підготовки доповідей належать: аналіз документів, контактний візит до країни і конфіденційний діалог із національними органами влади.

Доповіді ЄКРН не є результатом розгляду очевидних фактів. В них аналізується великий обсяг інформації, яка поступає з різноманітних джерел. Вивчення матеріалів базується на значній кількості національних і міжнародних письмових джерел. Контактний візит дозволяє зустрітися безпосередньо з представниками причетних кіл (урядових і неурядових) та зібрати детальні дані. Процес конфіденційного діалогу з національними органами влади дає їм можливість запропонувати, якщо вони вважають необхідним, поправки до проекту доповіді, з метою виправити фактичні помилки, які він міг би містити в собі. Наприкінці діалогу національні органи влади можуть висловити прохання, якщо вони бажають, внести їхні точки зору до остаточного варіанту доповіді у вигляді додатка.

Доповідь, яка наводиться нижче, була підготовлена ЄКРН на власну відповідальність. Вона характеризує ситуацію за станом на 29 червня 2007 року; будь-які події, що мали місце після цієї дати, не відображені в даному аналізі та не враховані у висновках і пропозиціях, що були зроблені ЄКРН.

Основні висновки

З моменту опублікування другої доповіді ЄКРН по Україні 25 липня 2002 року, було досягнуто успіхів з ряду питань, до яких приверталася увага. Отже, 27 березня 2006 року Україна ратифікувала Протокол №12 до Європейської конвенції з прав людини. В Україні він набрав чинності 1 липня 2006 року. 21 грудня 2006 року Україна також ратифікувала Європейську конвенцію про громадянство, яка набрала чинності в цій країні 1 квітня 2007 року. У 2002 році українські органи влади розробили програму з підтримки ромів/циган у таких сферах, як зайнятість, охорона здоров'я та покращення житлових умов. Інститут Уповноваженого з прав людини провів моніторинг ситуації з національними меншинами в Україні. У березні 2007 року почав повноцінно працювати Державний комітет у справах національностей та релігій, який замінив колишній Державний комітет у справах національностей та міграції. До його завдань входить розгляд заяв про надання політичного притулку та боротьба з расизмом і расовою дискримінацією.

Проте слід зазначити, що певну кількість рекомендацій, наданих у другій доповіді, не було або зовсім втілено в життя, або втілено лише частково. Кримінальне законодавство щодо злочинів, скоєних на підставах расової ненависті, не було посилено. Не було прийнято й вичерпних цивільних і адміністративних антидискримінаційних положень. Не було також прийнято нового законодавства про мову, яке брало б до уваги лінгвістичне різноманіття в Україні. Навіть якщо у результаті проведення вищезгаданої програми з підтримки ромів/циган було досягнуто певних успіхів, завдяки приверненню уваги місцевих органів влади до проблем ромів/циган, це є недостатнім. Багато питань щодо становища ромів/циган, які порушуються в другій доповіді, залишаються невирішеними, оскільки представники цієї групи населення все ще стикаються з несправедливістю, зокрема в таких сферах життя, як освіта, зайнятість або забезпечення житлом. З причини неповноцінності чинного законодавства щодо спонукання до расової ненависті, а також відсутності системи моніторингу за інцидентами антисемітського характеру, порушується дуже мало справ проти осіб, що роблять заяви, або публікують літературу антисемітського змісту. В Криму збільшилось число актів насильства расистського характеру, спрямованих, головним чином, проти кримських татар і євреїв. Необхідно вживати більше заходів із забезпечення мирного співіснування різних етнічних груп, що мешкають у цьому регіоні.

У цій доповіді ЄКРН рекомендує українським органам влади проводити подальшу роботу в певних галузях. Він рекомендує, зокрема, аби чинне законодавство щодо ненависницьких виразів і злочинів расистського характеру було якомога швидше посилено. ЄКРН рекомендує прийняти вичерпне антидискримінаційне законодавство у всіх галузях, включаючи зайнятість, освіту, забезпеченість житлом і охорону здоров'я. Він рекомендує українським органам влади прийняти нове законодавство про мову, яке враховувало би лінгвістичне різноманіття країни. ЄКРН наполегливо рекомендує, щоб проекти законів про біженців, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на стадії розгляду, були прийняті якомога скоріше. ЄКРН також дає декілька рекомендацій щодо покращення становища шукачів притулку та біженців (включаючи надання їм органами влади безкоштовних послуг перекладача, організацію мовних курсів, професійного навчання). ЄКРН рекомендує вжити рішучих заходів з метою вирішення проблем ромів/циган у тому, що стосується освіти, працевлаштування, їхніх відносин із працівниками правоохоронних органів, а також доступу до відповідного житла та медичного обслуговування. Українські органи влади повинні обов'язково стримувати зростаючий прояв насильства скінхедів, що все більше й більше створює атмосферу небезпеки для, крім інших, виходців з Африки, Азії, Кавказу, Середнього Сходу та євреїв. Українським органам влади рекомендовано створити систему моніторингу за інцидентами антисемітського характеру. ЄКРН рішуче рекомендує органам влади забезпечити вживання працівниками правоохоронних органів адекватних заходів проти скінхедів, особливо якщо вони вчиняють напади на осіб і/або завдають шкоди майну.

I. СТАН ВИКОНАННЯ ДРУГОЇ ДОПОВІДІ ЄКРН ПО УКРАЇНІ

Міжнародно-правові документи

1. У своїй другій доповіді ЄКРН заохочує українські органи влади якомога скоріше ратифікувати Протокол №12 до Європейської конвенції з прав людини, а також Європейську хартію регіональних мов і мов меншин.
2. ЄКРН задоволена відзначити, що 27 березня 2006 року Україна ратифікувала Протокол №12 до Європейської конвенції з прав людини. Цей правовий документ набув чинності в Україні 1 липня 2006. Україна ратифікувала Європейську хартію регіональних мов і мов меншин 19 серпня 2005 року, і цей документ набрав чинності в Україні 1 січня 2006 року.
3. У своїй другій доповіді ЄКРН заохочує українські органи влади забезпечити, по можливості якомога скоріше, ратифікацію переглянутої Європейської соціальної хартії, а також розглянути питання про ратифікацію Європейської конвенції про правовий статус робочих-мігрантів.
4. ЄКРН із задоволенням відзначає, що Україна ратифікувала переглянуту Європейську соціальну хартію у 2006 році і що цей документ набрав чинності в Україні 1 лютого 2007 року. Європейська конвенція про правовий статус робочих-мігрантів була ратифікована 16 березня 2007 року. Стаття 34 3) цієї конвенції передбачає, що вона набирає чинності через 3 місяці після її ратифікації.
5. У своїй другій доповіді ЄКРН заохочує Україну підписати і ратифікувати Європейську конвенцію про громадянство, а також Конвенцію про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні.
6. Європейська конвенція про громадянство була ратифікована 21 грудня 2006 року і набрала чинності в Україні 1 квітня 2007 року. Але Україна ні підписала, ні ратифікувала Конвенцію про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні.
7. З моменту опублікування другої доповіді ЄКРН по Україні, Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність щодо криміналізації актів расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи, набрав чинності 1 березня 2006 року, а Міжнародна конвенція про захист прав усіх робочих-мігрантів і членів їхніх родин набрала чинності 1 липня 2003 року.
8. Україна підписала Конвенцію про кіберзлочинність 23 листопада 2001 року і ратифікувала цей документ 10 березня 2006 року. 8 квітня 2005 року Україна підписала Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність щодо криміналізації актів расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи. Україна ратифікувала цей додатковий протокол 21 грудня 2006 року. Він набрав чинності в цій країні 1 квітня 2007 року. Але Україна ще ні підписала, ні ратифікувала Міжнародну конвенцію про захист прав усіх робочих-мігрантів і членів їхніх родин.

Рекомендації:

9. ЄКРН рекомендує Україні підписати та ратифікувати Конвенцію про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні. ЄКРН також рекомендує, щоб Україна підписала та ратифікувала Міжнародну конвенцію про захист прав усіх робочих-мігрантів і членів їхніх родин.

Конституційні та інші основні положення

- Конституція

10. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН висловлює думку про те, що принципи рівності перед законом і недискримінації з мотивів, зазначених у статті 24 Конституції, а саме – раси, кольору шкіри, релігійних та інших переконань, етнічного походження, мови мають бути гарантовані всім індивідам, а не лише громадянам.
11. Українські органи влади повідомили ЄКРН, що термін “громадяни”, котрий міститься в ст.24 Конституції, є загальним терміном, який ураховує іноземців і осіб без громадянства. ЄКРН вважає, що неясність, обумовлена цим терміном, повинна бути усунута. Для цього треба точно визначити, що право на рівність і недискримінацію надається всім особам, що перебувають під юрисдикцією України. У зв'язку з цим, ЄКРН бажає привернути увагу українських органів влади до своєї Загальнополітичної рекомендації №7 про національне законодавство щодо боротьби з расизмом і расовою дискримінацією, в якій вона рекомендує, щоб Конституція зберігала принцип рівного ставлення і зобов'язання держави сприяти рівності, а також гарантувала право на недискримінацію за такими ознаками, як раса, колір шкіри, мова, релігійні переконання, громадянство, національне або етнічне походження.¹
12. Органи влади поінформували ЄКРН про те, що суд може посилатися безпосередньо на Конституцію під час розгляду всіх справ, у тому числі тих, що стосуються дискримінації. Крім того, вони вказали на те, що стаття 17 Закону про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини надає можливість судам посилатися на Європейську конвенцію з прав людини, а також на юриспруденцію Європейського суду.

Рекомендації:

13. ЄКРН знову рекомендує українським органам влади включити до Конституції право на рівність і недискримінацію для всіх осіб, що перебувають під юрисдикцією України, а не тільки для громадян. Для цього вона заохочує їх керуватися її Загальнополітичною рекомендацією №7.

- Закон про мову

14. У другій доповіді ЄКРН відзначалося, що український парламент обговорює новий закон про мову, і що згідно з заявами, зробленими на найвищому політичному рівні, перевага надається підходові, за якого відродження української мови як офіційної відбувається шляхом заохочення її

¹ Параграф 2.

використання в різних сферах, а не шляхом заборони використання інших мов. ЄКРН висловила сподівання, що цей підхід знайде відображення в національному законодавстві та практиці. Це є особливо важливим з огляду на велику частку жителів України, для яких українська мова не є рідною. ЄКРН також підкреслила, що сфера регулювання використання мови має обмежуватися відносинами з державними інститутами та випадками, коли присутній законний інтерес держави.

15. Українські органи влади повідомили ЄКРН, що Конституція визначає основні принципи мовної політики України. В Конституції заявлено, що українська мова є державною мовою і що вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин є гарантованими.² Органи влади поінформували ЄКРН про те, що новий закон про мову ще не було прийнято і що в цій сфері і подалі використовується Закон про мову 1989 року. Згідно з українськими органами влади, більшість положень цього закону не відповідають Конституції. Отже, було розроблено чорновий проект нового закону про мову для того, щоб упорядкувати всі поняття, що існують в даній сфері в чинному законодавстві. Органи влади вказали на те, що метою цього документу було надати керівні лінії державним органам, які бажають взяти участь у розробці нового закону про мову. Чорновий проект був надісланий всім органам місцевої влади і неурядовим організаціям. Були проведені публічні дебати з метою обговорення його змісту. Проте, через те, що по цьому проекту було висловлено дуже різні погляди, українські органи влади поінформували ЄКРН про рішення створити комісію, яка продовжить роботу над цим документом, з метою досягнути згоди і підготувати новий проект закону. Пізніше вони також повідомили, що планується провести нараду між цією комісією і Міністерством юстиції, з метою розглянути та обговорити вже напрацьований матеріал. Після цього уряд прийме рішення про подальший хід роботи.

Рекомендації:

16. ЄКРН рекомендує українським органам влади забезпечити якомога скоріше прийняття нового закону про мову, який цілком брав би до уваги мовне різноманіття України. Вона також рекомендує залучати на всіх етапах цього процесу представників груп меншин, неурядові організації, широку громадськість і враховувати, наскільки це можливо, їхні точки зору.

- Законодавство щодо національних меншин

17. У своїй другій доповіді, в контексті запланованого внесення поправок до Закону про національні меншини 1992 року, ЄКРН підтримала зусилля українських органів влади забезпечити, аби національне законодавство передбачало адекватний захист від расової дискримінації та розпалення расової ненависті.
18. ЄКРН була поінформована українськими органами влади про те, що існує декілька проектів закону про національні меншини і що поправки, котрі було заплановано внести до чинного законодавства, ще не було передано до

² Стаття 10.

парламентського комітету, якому доручено їх розглянути. Державний комітет у справах національностей та релігій займається редакцією цих поправок.³

Рекомендації:

19. ЄКРН рекомендує українським органам влади прийняти якомога скоріше новий закон про національні меншини, з метою захистити права цих груп населення і надати їм рівні права в усіх сферах. У зв'язку з цим, вона знову вказує на те, що цей закон має містити положення, які забороняють пряму і непряму расову дискримінацію.

Положення кримінального законодавства

20. У своїй другій доповіді ЄКРН висловлює думку, що захист від усіх форм протиправної поведінки, які караються за статтю 161 Кримінального кодексу, має поширюватись на всіх осіб, а не лише на громадян. Більше того, ЄКРН вважає, що захист людської гідності та почуттів може включати інші підстави, крім лише громадянства і релігійних переконань, та містити в собі такі підстави, як раса, колір шкіри, етнічне походження і мова.
21. Стаття 161 Кримінального кодексу як і раніше передбачає кримінальну відповідальність за умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями. Неурядові організації вказали на той факт (а органи влади це підтвердили), що ця стаття рідко застосовується судами, оскільки для засудження на підставі цього положення треба довести умисність дій правопорушника, а це не завжди просто зробити. Крім того, стаття 161 продовжує посилатися лише на громадян. Органи влади поінформували ЄКРН про те, що цей термін охоплює також осіб без громадянства та іноземців і що Кримінальний кодекс містить в собі спеціальну примітку, в якій пояснюється, що термін "громадяни" не має на увазі лише громадян України. ЄКРН також зазначає, що до підстав для захисту людської гідності і почуттів не були включені раса, колір шкіри, етнічне походження і мова.
22. Українські органи влади визнають, що до статті 161 слід якомога скоріше внести поправки, особливо у зв'язку зі збільшенням числа нападів расистського характеру, вчинених скінхедами на іноземців, включаючи африканців, азіатів, шукачів притулку і біженців, а також вихідців із Середнього Сходу, Кавказу або представників єврейської громади.⁴ Органи влади поінформували ЄКРН про те, що проект закону про внесення змін до Кримінального кодексу проходить перше читання в Парламентському комітеті з питань правової політики та діяльності правоохоронних органів.
23. Стаття 297 Кримінального кодексу України забороняє надругу над могилами. Стало відомо, що в травні 2007 року міліція проводила розслідування справи, яка потрапляла під цю статтю і стосувалася наруги над могилами старого єврейського цвинтаря в Чернігові, що на півночі України. ЄКРН сподівається, що органи влади застосовуватимуть і далі цю статтю, оскільки

³ Докладнішу інформацію про Державний комітет у справах національностей та релігій надано нижче. Див. "Спеціалізовані органи та інші установи".

⁴ Докладнішу інформацію про насильство расистського характеру надано нижче. Див. "Антисемітизм" і "Специфічні питання".

ЄКРН одержала інформацію про те, що ця форма вандалізму зустрічається все частіше.

Рекомендації:

24. ЄКРН наполегливо радить українським органам влади внести поправки до статті 161 Кримінального кодексу з метою сприяти переслідуванню будь-кого, хто спонукає до расової ворожнечі та ненависті. У зв'язку з цим і для того, щоб уникнути неясності, вона рекомендує поширити сферу дії цієї статті на всіх осіб, що перебувають під юрисдикцією України. ЄКРН ще раз рекомендує включити до підстав для захисту людської гідності і почуттів расу, колір шкіри, етнічне походження і мову. ЄКРН рекомендує українським органам влади під час внесення поправок до Кримінального кодексу спиратися на параграф 18 її Загальнополітичної рекомендації №7 про національне законодавство щодо боротьби з расизмом і дискримінацією. Крім того, ЄКРН рекомендує, щоб під час внесення поправок до чинного законодавства щодо злочинів расистського характеру проводилися консультації з представниками груп етнічних меншин, а також біженців і шукачів притулку.
25. ЄКРН рекомендує українським органам влади продовжувати, коли це необхідно, застосовувати статтю 297 Кримінального кодексу.

Положення цивільного та адміністративного законодавства

26. У своїй другій доповіді ЄКРН рекомендує українським органам влади розглянути питання про прийняття вичерпних цивільних і адміністративних антидискримінаційних положень, які охоплювали би дискримінацію в різних сферах життя, наприклад, у таких, як зайнятість, освіта, житло, доступ до державних і соціальних служб і громадських місць, договірні стосунки між особами і забезпечення ефективного механізму виконання та відшкодування.
27. ЄКРН шкодує, що з моменту опублікування другої доповіді не було прийнято жодного вичерпного антидискримінаційного положення. Одне таке положення є лише в Цивільному кодексі (Стаття 26). Органи влади запевнили ЄКРН у тому, що розробка антидискримінаційного законодавства стоїть на порядку денному. ЄКРН сподівається, що необхідність прийняття такого законодавства буде визнана всіма офіційними особами, які мають до цього відношення (що, здається, не було поки що зроблено). ЄКРН бажає у зв'язку з цим звернути увагу українських органів влади до Розділу III своєї Загальнополітичної рекомендації №7, в якому вона рекомендує, аби антидискримінаційне законодавство чітко визначало та забороняло пряму і непряму дискримінацію. В рекомендації зазначається, що законодавство повинно забороняти дискримінацію з боку будь-якого державного органу, фізичної або юридичної особи, як у державному, так і приватному секторі, і в усіх сферах життя, включаючи зайнятість, членство в професійних організаціях, освіту, професійну підготовку, житло, охорону здоров'я, соціальний захист, комунальне обслуговування, здійснення економічної діяльності, доступ до товарів і послуг, доступ до місць громадського користування.

Рекомендації:

28. ЄКРН рішуче рекомендує українським органам влади прийняти вичерпні положення антидискримінаційного законодавства щодо всіх сфер життя. Вона рекомендує у цьому спиратися на Розділ III її Загальнополітичної рекомендації №7.

Спеціалізовані органи та інші установи

- Уповноважений з прав людини

29. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН заохочує українські органи влади забезпечити, аби інститут Уповноваженого з прав людини (Омбудсмена) мав необхідні людські та фінансові ресурси для виконання своїх завдань. ЄКРН також рекомендувала українським органам влади ввести посаду спеціального представника Уповноваженого з прав людини, який займався би питаннями, що стосуються національних меншин і расової дискримінації.
30. Роль Уповноваженого з прав людини щодо розгляду питань, які стосуються проявів расизму та расової дискримінації, не була точно визначена. Інститут Уповноваженого з прав людини повідомив ЄКРН про проведення програми моніторингу щодо становища національних меншин, у ході якої були виявлені випадки порушення їхніх прав, а також дискримінації. Крім того, було зазначено, що права ромів/циган порушуються найбільше. Інститут Уповноваженого з прав людини вказав на те, представники ромської громади подавали до нього скарги про дуже поширену практику насильного знімання відбитків пальців ромів/циган працівниками правоохоронних органів.⁵ Інститут також повідомив ЄКРН про те, що у результаті реалізації вищезгаданої програми моніторингу, в деяких регіонах були виявлені випадки расової дискримінації у сфері зайнятості. У зв'язку з цим, ЄКРН посилається на повідомлення про високий рівень безробіття (60%) серед кримських татар, який пояснюють дискримінаційним ставленням до цієї групи населення, включаючи доступ до роботи в державних установах. ЄКРН була також занепокоєна інформацією про дискримінацію кримських татар в інших сферах, таких, як, наприклад, доступ до житла або землі.
31. Інститут Уповноваженого з прав людини висловив своє занепокоєння випадками варварського руйнування кладовищ і проявами антисемітизму. Цей орган повідомив ЄКРН про те, що йому на розгляд було подано мало скарг від осіб, які не є громадянами.⁶
32. До повноважень Омбудсмена входить надання рекомендацій парламенту у щорічній доповіді. Але вони не є обов'язковими для виконання. Інститут Омбудсмена висловив ЄКРН невдоволення своїм забезпеченням людськими та фінансовими ресурсами.

⁵ Докладнішу інформацію про становище ромів/циган надано нижче. Див. "Уразливі групи".

⁶ Докладнішу інформацію про становище осіб без громадянства надано нижче. Див. "Прийом і статус осіб, які не є громадянами" та "Специфічні питання."

33. ЄКРН одержала повідомлення про невдоволення рівнем залучення Омбудсмена до розгляду питань, що, між іншим, стосуються расизму і расової дискримінації, а також рівнем його доступності для широкої громадськості. Отже, цей інститут міг би звернути увагу на ці зауваження.

Рекомендації:

34. ЄКРН знову рекомендує українським органам влади включити до завдань Уповноваженого з прав людини розгляд питань, пов'язаних із расизмом і расовою дискримінацією, а також надати інституту Уповноваженого з прав людини необхідні людські і фінансові ресурси для виконання цього завдання. ЄКРН наполегливо рекомендує створити орган, що спеціалізувався би на розгляді цих питань, як це запропоновано у її Загальнополітичній рекомендації №2 про спеціалізовані органи у боротьбі з расизмом, ксенофобією, антисемітизмом і нетерпимістю на національному рівні.
35. ЄКРН рекомендує українським органам влади ознайомитися з результатами вищезгаданої моніторингової програми і вжити заходів із розслідування та викривання всіх випадків расової дискримінації, на які у ході її реалізації вказувалось.
36. Крім того, ЄКРН рекомендує органам влади вжити заходів з викривання випадків дискримінації, від якої страждають кримські татари, і це в усіх сферах життя, включаючи доступ до праці, житла і землі.

- Державний комітет у справах національностей та релігій

37. Державний комітет у справах національностей та релігій, що замінив Державний комітет у справах національностей та міграції, почав повноцінно працювати з 27 березня 2007 року. До головних завдань цього органу входить захист національних меншин, відносини між урядом і релігійними організаціями, визначення статусу біженця та боротьба з расизмом і расовою дискримінацією. Державний комітет тісно співробітничав з Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій, органом, що охоплює 19 основних віросповідань в Україні. Державний комітет займається розробкою законодавства щодо захисту прав, поміж інших, національних меншин і біженців.
38. Державний комітет у справах національностей та релігій поінформував ЄКРН про те, що до його завдань було включено боротьбу зі злочинами на расовому ґрунті, а також про те, що він почав здійснювати моніторинг діяльності засобів масової інформації та проводити кампанії з підвищення обізнаності громадськості щодо проблем нетерпимості та дискримінації з метою залучення її до створення атмосфери неприйняття цих явищ у суспільстві.⁷ Він також повідомив ЄКРН про створення у сучасний момент декількох консультативних органів. Один з них стане Радою з питань боротьби з ксенофобією, расизмом і нетерпимістю, до якої увійдуть законознавці, представники міжнародних організацій та урядових органів. Роль Ради буде, головним чином, полягати у вивченні пропозицій Комітету урядові, а також у наданні консультацій судам і правоохоронним органам щодо злочинів расистського характеру. Державний комітет наголосив на

⁷ Докладнішу інформацію щодо настроїв в українському суспільстві надано нижче. Див. "Громадська думка".

необхідності тісного співробітництва між міністерствами та урядовими органами у боротьбі із злочинами расистського характеру, тому що спочатку це входило до завдань Міністерства внутрішніх справ.

Рекомендації:

39. ЄКРН рекомендує українським органам влади забезпечити, аби Державному комітету у справах національностей та релігій для виконання його завдань було надано необхідні людські та фінансові ресурси.
40. ЄКРН рекомендує українським органам влади забезпечити, щоб діяльність з боротьби зі злочинами на расовому ґрунті, яку розпочав Державний комітет у справах національностей та релігій, проводилася спільно з іншими міністерствами і органами, включаючи Міністерство юстиції, Міністерство внутрішніх справ і інститут Уповноваженого з прав людини. Крім того, вона рекомендує активніше залучати до цієї роботи представників етнічних меншин, неурядових організацій і громадськості.

Освіта та підвищення обізнаності

41. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН рекомендує українським органам влади включити вивчення прав людини до основних навчальних програм.
42. ЄКРН була поінформована про те, що Україна продовжує проводити реформи у галузі освіти та підготовки вчителів. Органи влади вказали, наприклад, на те, що вивчення Конвенції з прав дитини, а також викладання прав людини і суспільствознавства було введено до програми початкової школи. Вони також повідомили ЄКРН про спеціальні кошти, що було виділено в 2006 році на підготовку вчителів, а також про зміну умов доступу до професії викладача. ЄКРН не відомо, чи були питання щодо расизму та расової дискримінації включено до програм з підготовки вчителів. У зв'язку з цим, ЄКРН бажає звернути увагу українських органів влади до її Загальнополітичної рекомендації №10 про боротьбу з расизмом і расовою дискримінацією в рамках і за допомогою шкільної освіти. В цій рекомендації ЄКРН закликає держави-члени, поміж іншого, готувати викладачів до роботи в багатокультурному середовищі і це шляхом первісної та додаткової підготовки, спрямованої на підвищення обізнаності щодо проблем расизму і расової дискримінації. Крім того, вона рекомендує, щоб програми з підготовки вчителів спиралися на міжнародні та європейські стандарти і щоб під час підготовки використовувався навчальний матеріал, спеціально призначений для вивчення прав людини, включаючи право на рівність, а також застосовувались інтерактивні методи навчання.
43. З моменту опублікування другої доповіді, в державних школах Львова та Чернівців було введено курс християнської етики і моралі. А починаючи з осені 2006 року, цей предмет викладається учням п'ятих класів київських шкіл. Органи влади поінформували ЄКРН про те, що цей предмет є факультативним і що до його введення весь матеріал був старанно перевірений. Оскільки не було відмічено ніяких проблем, його було введено як пілотний проект у декількох школах. Однак, представники деяких меншин висловили своє занепокоєння у зв'язку з викладанням цього предмету, посилаючись на те, що в Україні існує багато інших віросповідань. Але, здається, що не було вжито будь-яких заходів з метою ввести викладання основ інших релігій.

Рекомендації:

44. ЄКРН рекомендує українським органам влади забезпечити, аби питання щодо боротьби з расизмом і расовою дискримінацією були введені до шкільної програми вивчення прав людини. ЄКРН рекомендує, щоб викладачі проходили первісну і додаткову підготовку з питань, що стосуються расизму і расової дискримінації. Вона рекомендує органам влади спиратися у зв'язку з цим на її Загальнополітичну рекомендацію №10.
45. Щодо введення курсу християнської етики і моралі в державних школах України ЄКРН, спираючись на свою Загальнополітичну рекомендацію №10, рекомендує українським органам влади забезпечити, щоб під час викладання цього предмету дотримувався би принцип наукової неупередженості, дуже важливий у будь-якому навчальному підході. ЄКРН також рекомендує українським органам влади забезпечити, згідно з її Загальнополітичною рекомендацією №10, щоб державні школи, в яких вводиться вивчення основ будь-якої релігії, передбачали просту процедуру звільнення від цього предмету для учнів, які цього не захочуть.

Прийом і статус осіб, які не є громадянами**- Шукачі притулку та біженці**

46. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН вітала прийняття 21 червня 2001 року нового Закону про біженців, який узгодив позицію України з Конвенцією ООН про статус біженців.
47. До чинного законодавства щодо шукачів притулку і біженців зараз вносяться поправки для того, щоб воно передбачало гуманітарний захист. Також розробляється проект нового закону про захист осіб, які не є громадянами, та осіб без громадянства. Ці два проекта законів будуть розглянуті парламентом протягом 2007-2008 років. Українські органи влади вказали на те, що проект закону про біженців та осіб, прийнятих із наміром надати їм додаткового і тимчасового захисту, має за мету регулювання статусу біженців, введення тимчасового захисту, визначення процедури надання, втрати або позбавлення статусу біженця та запровадження гарантій, які забезпечували б їм адекватний захист. Що стосується другого проекту закону, органи влади зазначили, що було встановлено зв'язок з органами, які займаються проблемами осіб без громадянства та іноземців, з метою здобути загальне уявлення про питання, яким треба приділити увагу в цьому документі.
48. На початку 2007 року в Україні було зареєстровано 2 275 біженців. Із них 52% прибуло з Афганістану, 28% - з колишніх республік Радянського Союзу, 13% - із Африки. Останні 7% є вихідцями з країн Середнього Сходу, Азії та Європи. 48% біженців було зареєстровано в Києві або в Київській області, а 26% - в Одесі.

49. Державний комітет у справах національностей та релігій, який, як зазначалося вище,⁸ є головним органом, до завдань якого входить розгляд заяв про надання притулку і допомога біженцям, поінформував ЄКРН про отримання необхідних фінансових ресурсів для проведення роботи в цій галузі: у порівнянні з 2004 роком його бюджет у 2007 році виріс з 2,7 мільйонів гривень (приблизно 376 000 євро) до більше, ніж 8 мільйонів гривень (приблизно 1 200 000 євро). Державний комітет також повідомив ЄКРН про підписання між Україною та Європейським союзом угоди про реадмісію, згідно з якою вона зобов'язується приймати назад шукачів притулку і мігрантів, які потрапили до країн ЄС з її території. Незважаючи на те, що Державний комітет заявив, що участь у цій схемі буде добровільною, ЄКРН висловила занепокоєння щодо готовності України забезпечувати виконання цієї угоди відповідно до міжнародних стандартів, беручи до уваги проблеми, з якими стикаються шукачі притулку, біженці і мігранти, що мешкають в Україні, включаючи насильство расистського характеру, погані умови життя і проблеми з інтеграцією. У доповіді, яку було опубліковано в жовтні 2006 року, правозахисна організація Хьюмен Райтс Вотч (“Нагляд за правами людини”) привернула увагу до цих проблем і дійшла висновку, що Україна не може вважатися “безпечною третьою країною” для прийняття шукачів притулку і мігрантів.⁹

Рекомендації:

50. ЄКРН наполегливо рекомендує українським органам влади прийняти якомога скоріше два проекта законів щодо біженців, іноземців та осіб без громадянства. Вона рекомендує залучити до цього процесу Верховного Комісара ООН у справах біженців та неурядові організації, які займаються проблемами шукачів притулку та біженців.
51. ЄКРН наполегливо рекомендує забезпечувати виконання угоди про реадмісію, цілком додержуючись міжнародних стандартів, з метою гарантувати кожному, кого стосується цей договір, можливість користуватися своїми правами.
52. Відповідно до статті 19 Закону про біженців, особам, яким було надано статус біженця, гарантуються права і свободи нарівні з громадянами України. Проте, як зазначалося вище, біженці та шукачі притулку стикаються з багатьма проблемами, вирішення яких необхідно для того, щоб забезпечити їм повне користування своїми правами, відповідно до національних та міжнародних стандартів. Шукачі притулку не мають доступу до безплатних послуг перекладача, коли вони подають заяви про надання їм статусу біженця. Вони змушені у цьому випадку сподіватися на допомогу неурядових організацій. Під час процедури розгляду заяв їм не надається юридичних консультацій і більшість з них не отримують грошової допомоги або тимчасового житла. Вони не мають доступу до безплатних курсів української або російської мови, що зменшує їхні шанси на інтеграцію як у сфері зайнятості, так і в українському суспільстві взагалі. Як тільки вони отримують статус біженця, їм надається одноразова грошова допомога в розмірі 17 гривень (приблизно 2,50 євро), але не пропонуються соціально-

⁸ Див. “Спеціалізовані органи та інші установи”.

⁹ Європейський союз: Засоби управління міграцією. Потенційна співучасть ЄС у поганом поводженні з шукачами притулку та іммігрантами у сусідніх державах. Хьюмен Райтс Вотч, жовтень 2006 р., стор. 9 (European Union: Managing Migration Means. Potential EU Complicity in Neighboring States' Abuse of Migrants and Refugees, Human Rights Watch, October 2006, p.9).

побутові послуги. ЄКРН була поінформована про те, що у результаті цього багато з них живе у неадекватних умовах. Незважаючи на те, що стаття 20 Закону про біженців гарантує шукачам притулку і біженцям право на працю, вони стикаються під час пошуків роботи з безліччю перешкод, пов'язаних з недостатнім володінням мовою, дискримінацією з боку роботодавців, особливо щодо вихідців з неєвропейських країн, а також із невпевненістю щодо майбутнього шукачів притулку в країні. ЄКРН отримала повідомлення про те, що іноді шукачі притулку та біженці піддаються переслідуванням і затримуються міліцією та іншими правоохоронними органами. Це пояснює їхнє небажання подавати заяви про насильницькі дії расистського характеру, вчинені групами скінхедів.¹⁰ ЄКРН була поінформована про те, що дуже мало заяв про напади расистського характеру, поданих до міліції, було розглянуто. Здається, широка громадськість, органи влади і засоби масової інформації¹¹ погано усвідомлюють проблеми шукачів притулку та біженців і це призводить до поширення численних стереотипів. Біженці та шукачі притулку сприймаються, наприклад, як нелегальні або економічні мігранти, які є загрозою для громадського добробуту і здоров'я, особливо у тих місцях, де були створені пункти тимчасового розміщення.

Рекомендації:

53. ЄКРН рекомендує забезпечити, щоб під час подання заяв шукачам притулку надавалась безкоштовна допомога перекладача і щоб вони одержували юридичні консультації.
54. ЄКРН наполегливо радить українським органам влади покращити доступ шукачів притулку і біженців до праці та соціально-побутових послуг, забезпечуючи, поміж іншого, безкоштовні мовні курси, професійну підготовку та надання тимчасових безкоштовних соціально-побутових послуг. ЄКРН наполегливо рекомендує українським органам влади вжити заходів задля підвищення обізнаності роботодавців у тому, що стосується законодавства щодо дискримінації у сфері зайнятості, а також задля забезпечення вживання цього законодавства, коли це необхідно.
55. ЄКРН наполегливо рекомендує органам влади проводити розслідування будь-яких заяв про переслідування шукачів притулку та біженців працівниками правоохоронних органів і забезпечувати відповідне покарання тих осіб, які були визнані у цьому винними. ЄКРН рекомендує створити незалежний орган, до завдань якого входив би розгляд скарг на протиправну поведінку працівників міліції, а також організувати первісну підготовку або перепідготовку працівників міліції з питань прав людини взагалі, та з питань біженців, шукачів притулку, расизму та расової дискримінації зокрема.
56. ЄКРН рішуче рекомендує українським органам влади вжити заходів з метою покращити усвідомлення громадськістю становища біженців та шукачів притулку шляхом проведення кампаній з підвищення обізнаності щодо цього питання. Вона також рекомендує проводити ці кампанії спільно з управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців та відповідними неурядовими організаціями.

¹⁰ Докладнішу інформацію про насильство расистського характеру надано нижче. Див. "Специфічні питання".

¹¹ Докладнішу інформацію щодо цих питань надано нижче. Див. "Засоби масової інформації" та "Специфічні питання".

57. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН заохочує українські органи влади виправити ситуацію з нестачею пунктів тимчасового розміщення біженців.
58. Державний комітет у справах національностей та релігій поінформував ЄКРН про існування пункту тимчасового розміщення на 220 місць в Одесі. Він зазначив, що органи влади бажають відкрити по одному такому пункту в Київській та Закарпатській областях. Проте, є очевидним, що треба вжити додаткових заходів з метою збільшення числа пунктів тимчасового розміщення біженців в країні.
59. ЄКРН отримала інформацію про існування в країні місць попереднього ув'язнення, в яких утримуються іммігранти та шукачі притулку. Згідно з законом, тривалість такого затримання не може перевищувати 10 днів, але здається, що мають місце випадки, коли особи залишаються в цих місцях на забагато більший час. ЄКРН висловлює занепокоєння інформацією про те, що умови перебування в цих установах зовсім не відповідають міжнародним стандартам і що особи, які в них тримаються, стикаються з такими проблемами, як переповненість приміщень, невідповідне медичне обслуговування, насильство, відсутність правової допомоги або послуг перекладача. Отже, дуже важливо якомога скоріше покращити ситуацію в цих установах і вжити відповідних заходів для вирішення проблем, на які вказують різні організації.¹²

Рекомендації:

60. ЄКРН знову рекомендує українським органам влади якомога скоріше збільшити кількість пунктів тимчасового розміщення, особливо в тих місцях, де подається найбільше заяв про надання статусу біженця. ЄКРН також рекомендує надати необмежений доступ до цих пунктів Верховному Комісару ООН у справах біженців, а також неурядовим організаціям, які працюють з шукачами притулку та біженцями.
61. ЄКРН наполегливо рекомендує органам влади провести розслідування щодо ситуації в місцях попереднього ув'язнення по всій країні і вжити заходів задля покращення умов утримування, аби вони відповідали міжнародним нормам. Забезпечити, щоб особи, які в них знаходяться, могли користуватися всіма своїми правами. Вона рекомендує надати необмежений доступ до цих установ Верховному Комісару ООН у справах біженців, представникам Червоного Хреста і відповідним неурядовим організаціям.

- Іноземні студенти

62. Приблизно 40 тисяч студентів з 129 країн світу навчаються в 209 українських вищих навчальних закладах. Ці студенти проживають здебільшого в крупних містах, таких, як Київ, Харків і Одеса. Згідно з офіційними статистичними даними, у 2006 році українські університети отримали 0,5 мільярдів гривень (приблизно 73 мільйонів євро) від іноземних студентів. 26 квітня 2007 року Міністерство освіти випустило комюніке, в якому воно висловило занепокоєння актами насильства, що вчинюють проти іноземних студентів молоді люди, які належать до груп неофашистів та скінхедів. Це є важливим кроком у визнанні органами влади проблеми, яка була до цього значною мірою недооціненою і яка все більше й більше зачіпає іноземних студентів,

¹² Див. параграфи вище.

особливо вихідців із Африки, Азії, Середнього Сходу та Кавказу.¹³ Студенти з цих регіонів стають мішенню нападів расистського характеру, які вчиняють члени груп скінхедів як в межах, так і поза межами університетських містечок (в метро, клубах, ресторанах, тощо). Здається, що той факт, що деякі іноземні студенти селяться в інших гуртожитках, аніж українські студенти, або в тих же самих, але окремо від українських студентів, посилює їхню уразливість щодо таких атак. Реакція міліції на ці протиправні дії, здається, не завжди є адекватною, отже в тих університетських містечках, де були вчинені напади расистського характеру або вбивства, студентам не було забезпечено надійного захисту з боку міліції. З цієї причини вони неохоче звертаються із скаргами до правоохоронних органів. До того ж, вони бояться піддатися переслідуванням з боку працівників міліції, що, як стало відомо ЄКРН, трапляються регулярно. Керівництво університетів повинно більш серйозно ставитися до цієї проблеми, отже здається, що воно неохоче визнає факт існування та поширення расизму, від якого страждає багато студентів, і не вживає відповідних заходів щодо забезпечення захисту студентів від нападів у межах університетських містечок. ЄКРН зазначає із занепокоєнням, що в грудні 2006 року, в Києві, в університетському містечку, група молодих людей убила гамбійського студента Національного авіаційного університету. У нього нічого не було вкрадено, отже цілком імовірно, що йшлося про напад расистського характеру. На час написання доповіді злочинців не було ні ідентифіковано, ні затримано.

Рекомендації:

63. ЄКРН наполегливо радить українським органам влади вживати заходів для розслідування нападів расистського характеру на іноземних студентів та покарання винуватців. Вона також рекомендує вжити заходів із підвищення довіри студентів до працівників міліції, з метою заохочувати їх звертатися із заявами про такі злочини. ЄКРН наполегливо рекомендує проводити розслідування заяв про переслідування іноземних студентів міліцією і карати працівників, які були визнані в цьому винними. Вона також рекомендує вжити вищезгаданих заходів з метою покращити роботу міліції.¹⁴
64. ЄКРН наполегливо рекомендує українським органам влади забезпечити, аби керівництво університетів вживало відповідних заходів з метою створення для іноземних студентів безпечних умов життя шляхом, поміж іншого, організації адекватної охорони університетських містечок. ЄКРН рекомендує також радитися з студентами та залучати їх під час вживання заходів, спрямованих на покращення їхньої безпеки як в межах, так і поза межами університетських містечок. ЄКРН також рекомендує українським органам влади проводити кампанії з підвищення обізнаності, спрямовані, поміж іншого, на покращення поінформованості щодо присутності іноземних студентів та їхнього внеску в українське суспільство.

Уразливі групи

- Рома/цигани

65. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН вважає, що конче необхідна політика, спрямована на розв'язання проблеми становища громад

¹³ Докладнішу інформацію про насильство расистського характеру надано нижче. Див. "Специфічні питання".

¹⁴ Див. "Шукачі притулку, біженці та іммігранти".

ромів/циган в Україні, аби забезпечити їхнім членам на практиці такі самі права, які має решта населення України. ЄКРН висловила впевненість, що першим необхідним кроком на шляху випрацювання належної відповіді на проблеми, які постали перед населенням ромів/циган в Україні, є визнання органами влади того, що ці проблеми дійсно існують і що їх слід розв'язувати.

66. Згідно з результатами перепису населення 2001 року, в Україні мешкає приблизно 47 тисяч ромів/циган. Проте, деякі ромські організації вважають, що ці цифри не відповідають дійсності і оцінюють їхню кількість у приблизно 400 тисяч осіб. ЄКРН не відомо про справжні причини такої розбіжності у підрахунках, але українські органи влади могли би перевірити ці дані разом із, наприклад, ромськими організаціями.
67. У 2002 році було розроблено “Програму державної підтримки соціально-духовного відродження ромів України”, яку було доповнено у 2006 році. Українські органи влади повідомили ЄКРН про те, що головною метою цієї програми було відродження культурного, духовного та освітнього життя ромів/циган. Ця програма була прийнята до реалізації у восьми регіонах, де проживає найбільше ромів/циган. Вона фінансувалась органами, що займаються питаннями ромів/циган, а також Державним комітетом у справах національностей та релігій.¹⁵ Її бюджет становив 100 тисяч гривень (приблизно 14 тисяч 800 євро). ЄКРН була повідомлена про те, що у рамках реалізації цієї програми було передбачено відкрити спеціальні класи для дітей ромів/циган у дитячих садках і початкових школах, з метою допомогти їм наздогнати за рівнем підготовки інших дітей. У зв'язку з цим, ЄКРН бажає привернути увагу органів влади до необхідності забезпечити, аби ці класи не призводили до постійної ізоляції дітей ромів/циган. Незважаючи на те, що ця програма була першим кроком на шляху визнання та розв'язання проблем, які постають перед ромським населенням, органи влади визнають, що вона була недостатньо профінансована і що у результаті багато цілей не було досягнуто. Органи влади також зазначили, що одним з позитивних результатів реалізації цієї програми було підвищення обізнаності місцевих органів влади щодо проблем, з якими стикаються рома/цигани і у привертанні їхньої уваги до необхідності їх вирішувати. Ромські організації висловили своє розчарування у зв'язку з тим, що у результаті реалізації програми не було досягнуто багато цілей, і бажають, щоб її здійснення було відновлено та продовжено до 2012 року.
68. Українські органи влади проінформували ЄКРН про те, що Україна не приєдналась до Декади ромської інтеграції (2005-2015 рр.), яка є зобов'язанням урядів декількох держав Центральної і Південно-Східної Європи покращити соціально-економічний статус ромів/циган та їхню соціальну інтеграцію до загальної системи. Програма зосереджує увагу на питаннях освіти, зайнятості, здоров'я, житла і зобов'язує уряди, які її прийняли, зважати на проблеми бідності, дискримінації та гендерної рівноваги.¹⁶ Ромські організації висловили своє бажання про приєднання України до цієї програми, тому що вони вважають, що це сприятиме розв'язанню деяких проблем, з якими рома/цигани постійно стикаються. Українські органи влади повідомили ЄКРН, що вони розглядають питання про приєднання України до Декади ромської інтеграції (2005-2015рр.).

¹⁵ Див. вище “Спеціальні органи та інші установи”.

¹⁶ Дев'ять країн беруть участь у Декаді: Болгарія, Хорватія, Чеська Республіка, Угорщина, Колишня Югославська Республіка Македонія, Чорногорія, Румунія, Сербія та Словаччина.

Рекомендації:

69. ЄКРН рекомендує українським органам влади розглянути разом із ромськими організаціями і встановити причини розбіжності даних щодо числа ромів/циган, які мешкають в Україні, запропонованих ромськими організаціями та отриманих у результаті перепису населення 2001 року.
70. ЄКРН також рекомендує українським органам влади або відновити програму соціально-духовного відродження ромів/циган, або розробити нову програму задля розв'язання проблем ромів/циган. ЄКРН також рекомендує залучити до цієї роботи представників ромської громади та передбачити необхідні фінансові та людські ресурси для реалізації такої програми. Крім того, ЄКРН рекомендує українським органам влади обговорити питання про участь у Декаді ромської інтеграції (2005-2015 рр.).

- Доступ ромів/циган до освіти

71. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН вважає, що пріоритет слід надати ініціативам, спрямованим на забезпечення участі дітей ромів/циган в освітньому процесі на всіх рівнях, починаючи з навчання в дитячому садку. ЄКРН заявляє, що такі ініціативи слід розвивати за проведення тісних консультацій і співпраці з представниками зацікавлених громад і що вони можуть включати введення посад посередників з-поміж ромів/циган, які супроводжуватимуть та допомогатимуть дітям ромів/циган у школі. ЄКРН також заохочує українські органи влади віддати перевагу підходу, за яким діти ромів/циган змішувалися би з більшістю дітей у школах.
72. Рома/цигани досі відстають від решти населення у тому, що стосується освіти. Представники ромської громади повідомили ЄКРН про те, що за їхніми оцінками, лише 68% ромів є грамотними і лише 2% мають диплом про вищу освіту. Бідність і відсутність ефективних програм, спрямованих на зміну стереотипів, є одними з головних причин низького рівня освіти ромського населення. ЄКРН була поінформована про те, що дітям ромів/циган не приділяється достатньо уваги в школах і що часто вони не беруть участі в позашкільній діяльності. ЄКРН стурбована повідомленнями, згідно з якими в Одесі існують спеціальні школи, більшість учнів яких є рома/цигани.
73. Схоже, що посаду посередника, який супроводжуватиме та допомогатиме дітям ромів/циган у школі, не було введено. Проте, ЄКРН вважає, що застосування цього заходу варто розглянути, беручи до уваги проблеми, з якими рома/цигани постійно стикаються в системі навчання. У зв'язку з цим, ЄКРН бажає привернути увагу українських органів влади до її Загальнополітичної рекомендації №10, яка радить державам-членам, поміж іншого, забезпечити всім обов'язкову, безкоштовну та якісну освіту, а також розпочати, спільно з громадськими організаціями, вивчення становища дітей із груп меншин у шкільній системі і це шляхом збору статистичних даних щодо: 1) відсотка відвідування і закінчення школи; 2) відсотка виключень і вибувань; 3) досягнутих результатів; 4) просування. Ця рекомендація також закликає держави-члени зобов'язати школи сприяти рівності у сфері навчання: 1) через розробку, з участю всіх зацікавлених сторін і з урахуванням соціально-економічних факторів (працевлаштування, житлових умов), політики, яка надавала б можливості уникати, в інтересах дітей, забагато великої кількості учнів із груп національних меншин у деяких школах; 2) через створення в окремих випадках і на обмежений період часу

підготовчих класів для учнів з груп меншин з метою, поміж іншого, вивчення ними мови, на якій ведеться навчання та 3) через вживання заходів задля уникання створення окремих класів для дітей із груп меншин.¹⁷

Рекомендації:

74. ЄКРН рекомендує українським органам влади вжити заходів задля покращення доступу дітей ромів/циган до освіти шляхом, поміж іншого, введення посади посередника, який супроводжуватиме та допомогатиме дітям ромів/циган у школі. Вона рекомендує, щоб відповідні міністерства, неурядові ромські організації та всі зацікавлені сторони були залучені до реалізації таких ініціатив. Крім того, ЄКРН рекомендує українським органам влади спиратися на її Загальнополітичну рекомендацію №10 під час вживання заходів у галузі освіти, які стосуватимуться ромів/циган.

- Відносини між ромами/циганами та працівниками правоохоронних органів

75. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН наполегливо радить українським органам влади вжити заходів задля подолання проявів протиправної поведінки працівників правоохоронних органів загалом, а також задля гарантування швидкого та ефективного реагування міліції на всі злочини, у т.ч. вчинені проти ромів/циган; забезпечити, аби расистський елемент образ було належним чином ураховано.

76. Як було зазначено вище¹⁸, рома/цигани стикаються з численними проблемами у відносинах із міліцією та іншими правоохоронними органами. ЄКРН отримала повідомлення, згідно з якими деякі працівники міліції неправомірно затримують і переслідують представників ромської громади. Починаючи з 2004 року, громадські організації працюють над реалізацією проекту під назвою “Захист прав та забезпечення доступу до правосуддя ромів в Україні”. ЄКРН була проінформована про те, що в рамках цього проекту було заплановано провести зустрічі між ромськими неурядовими організаціями та працівниками правоохоронних органів. Незважаючи на те, що такі зустрічі мали місце, їхня відвідуваність була скоріше спорадичною. Намагаючись досягти порозуміння між ромськими неурядовими організаціями і Міністерством внутрішніх справ, прокуратура та правоохоронні органи погодилися доповісти про незначні результати. Отже, ЄКРН отримала повідомлення, згідно з якими рома/цигані не одержують адекватної відповіді від міліції, якщо вони стають жертвами злочинів.

Рекомендації:

77. ЄКРН наполегливо радить українським органам влади проводити розслідування заяв про протиправну поведінку працівників міліції щодо представників ромської громади і карати тих осіб, які були визнані винними. ЄКРН також рекомендує органам влади забезпечити налагодження прямого зв'язку між ромськими організаціями та всіма зацікавленими сторонами системи кримінального правосуддя з метою вирішення проблем, з якими стикаються представники громади ромів/циган у своїх відносинах із працівниками міліції та інших правоохоронних органів. Вона також

¹⁷ Див. Розділ I.

¹⁸ Див. вище “Уповноважений з прав людини”.

рекомендує вжити вищезгаданих заходів¹⁹ задля зменшення кількості проявів протиправної поведінки працівників правоохоронних органів.

- **Доступ ромів/циган до праці**

78. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН заохочує українські органи влади приділити необхідну увагу проблемі високого рівня безробіття серед ромів/циган.
79. Українські органи влади зазначили, що вони працюють у тісному співробітництві з ромськими організаціями з метою вирішення проблем, з якими представники ромської громади стикаються у сфері працевлаштування. Вони заявили, що було вжито декілька заходів, спільно з ромськими неурядовими організаціями, у тих регіонах, де мешкає найбільше ромів/циган. Ці заходи включають організацію курсів практичної підготовки ромів/циган та надання їм допомоги у пошуках роботи. Крім того, коли рома/цигани стають на облік у центрах із працевлаштування, їм пропонується безкоштовна професійна підготовка. Органи влади проінформували ЄКРН про проведення, спільно з ромськими організаціями, кампаній з підвищення обізнаності, та про досягнення перших позитивних результатів. Наприклад, починаючи з 2006 року все більше ромів/циган стають на облік у центрах із працевлаштування. Неурядові організації допомагають органам влади здійснювати моніторинг ситуації. Незважаючи на це, становище ромів/циган у секторі зайнятості продовжує турбувати. Ромські організації повідомили ЄКРН, що лише 38% ромів/циган мають роботу і що лише 28% працюють повний робочий день. Високий рівень безробіття серед ромів/циган зумовлюється багатьма факторами, включаючи економічні зміни в Україні, під час яких рома/цигани часто у першу чергу почували себе забутими, зникнення традиційних ромських ремесел, а також фактична ізоляція від решти населення, яка пояснюється проживанням у глухих закутках і призводить до їхнього соціального виключення. Нерівний доступ до праці ставить ромів/циган у дуже не вигідне становище на ринку праці, що свідчить про довгострокові наслідки дискримінації у сфері зайнятості. Українські органи влади повідомили ЄКРН, що з 2004 року не було зареєстровано скарг щодо расизму в секторі зайнятості і що вони не вважають, що рома/цигани страждають від дискримінації в цій сфері. Проте, здається, що крім вищезгаданої програми моніторингу, яку здійснював інститут Уповноваженого з прав людини²⁰, систематичного збору даних за ознаками етнічного або національного походження щодо, наприклад, ситуації в сфері зайнятості, не проводилося²¹. Внаслідок цього нелегко визначити, якою мірою дискримінація є причиною високого рівня безробіття серед ромів/циган. ЄКРН вважає, що було б доцільним зібрати такі дані, аби надати змогу органам влади оцінити проблеми, з якими рома/цигани стикаються у сфері працевлаштування, і розробити політику, спрямовану на їх розв'язання. Закон про працю та Закон про обов'язкове соціальне страхування, які забороняють дискримінацію в сфері зайнятості, є додатковими інструментами, які могли би використовуватися задля боротьби з будь-якою дискримінацією представників ромської громади в секторі зайнятості.

¹⁹ Див. вище "Прийом і статус осіб, які не є громадянами".

²⁰ Див. вище "Спеціалізовані органи та інші установи".

²¹ Докладнішу інформацію надано нижче. Див. "Моніторинг ситуації".

Рекомендації:

80. ЄКРН заохочує українські органи влади продовжувати вживати заходів задля покращення доступу ромів/циган до праці та рекомендує виділити на реалізацію цих ініціатив необхідні людські та фінансові ресурси. ЄКРН також рекомендує зібрати дані з метою визначення масштабів дискримінації від якої страждають рома/цигани в секторі зайнятості, і вирішення цієї проблеми. ЄКРН рекомендує у зв'язку з цим забезпечити застосування чинного антидискримінаційного законодавства та розробити і вживати позитивні заходи, такі, як професійна підготовка або навчання за місцем роботи.
81. ЄКРН рекомендує українським органам влади вживати заходів задля підвищення обізнаності роботодавців як приватного, так і державного сектору, а також працівників центрів із працевлаштування щодо антидискримінаційного законодавства в галузі праці, а також щодо необхідності боротися з усіма формами расової дискримінації у сфері зайнятості.

- **Інші питання, що стосуються ромів/циган**

82. У своїй другій доповіді ЄКРН рекомендує українським органам влади приділити необхідну увагу і кошти розв'язанню проблем ромів/циган щодо їхніх умов життя та стану здоров'я.
83. ЄКРН була поінформована про те, що рома/цигани продовжують жити в дуже поганих умовах із серйозним ризиком для їхньої безпеки та здоров'я. Багато ромів/циган не мають доступу до поточної води, електрики, доріг, транспортних засобів і засобів комунікації, і кожен десятий рома/циган мешкає в антисанітарних умовах. Проведені дослідження показали, що багато ромських осель лише частково підключено до системи водопостачання у порівнянні з рештою населення. Доступ ромів/циган до медичного обслуговування також є значною проблемою, оскільки багатьом з них бракує коштів на оплату лікування. Було відзначено збільшення кількості інфекційних та серцево-судинних захворювань серед населення ромів/циган. Як зазначалося вище, органами влади було вжито декілька заходів з метою розв'язання проблем, з якими стикаються рома/цигани у тому, що стосується їхнього доступу до системи охорони здоров'я. Проте, необхідно зробити набагато більше для того, щоб умови життя ромів/циган відповідали умовам життя решти населення. Недоїдання також залишається проблемою, лише половина ромського населення має змогу їсти щодня. Серйозність і взаємозв'язок між проблемами, які постають перед ромами/циганами у таких галузях, як освіта, зайнятість, житло та охорона здоров'я, вимагають від відповідних органів проведення глибоких досліджень та реалізацію узгоджених дій, з метою адекватно вирішити їх.
84. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН відзначила, що у пресі з'являлися статті, які містили неправильні узагальнення та стереотипи стосовно ромів/циган. Вона ще раз заохотила працівників заходів масової інформації впроваджувати та дотримуватись кодексів саморегулювання, зокрема щодо передачі новин.
85. Представники ромських організацій поінформували ЄКРН про те, що засоби масової інформації продовжують підживлювати існуючі стереотипи щодо їхньої громади. Наприклад, у повідомленні про злочин може повторюватися

багато раз, що у його скоєнні підозрюється рома/циган, навіть якщо це не так. Причиною цього може бути частково той факт, що журналісти подають інформацію про злочин у тому вигляді, у якому вони її отримують від міліції, без будь-якого аналізу або обмежень. Здається, що манера зображення ромів/циган у засобах масової інформації також впливає на створення в суспільстві негативного бачення і відношення до членів цієї громади. Наприклад, 34% респондентів проведеного дослідження заявили, що їм відомо про випадки, коли права ромів/циган порушувалися з причини їхнього етнічного походження. Розпорядження Президента “Про відзначення Міжнародного дня голокосту ромів” є ініціативою, яку треба привітати, тому що вона може посприяти, крім іншого, зміненню уявлення широкої громадськості про ромів/циган в Україні. ЄКРН відзначає у зв'язку з цим загальне задоволення представників ромської громади готовністю органів влади забезпечити виконання цього розпорядження.

86. ЄКРН була поінформована про те, що зараз декілька ромів/циган вивчають журналістику і що дуже імовірно, що через два або три роки вони стануть професійними журналістами. Це є дуже позитивним фактом, який треба всіляко підтримувати, з метою сприяти більшому різноманіттю в цій професії.
87. Представники ромської громади висловили своє занепокоєння тим, що рома/цигани не мають можливості брати участь у громадському житті. Дослідження показали, що все більше ромів/циган цікавляться цим питанням: 55% ромів/циган, що брали участь в опитуванні, висловили твердий намір впливати на процес прийняття рішень органами місцевої влади, державними адміністраціями, національними та обласними радами, а також виконавчими органами; 59% усвідомлюють необхідність брати участь у роботі громадських організацій; 62% визнають важливість участі у виборах. Отже, інтерес ромів/циган до участі в громадському житті треба підтримувати, наприклад, шляхом вживання заходів із підвищення обізнаності щодо цих питань і навчання правам і обов'язкам громадянина.

Рекомендації:

88. ЄКРН рекомендує українським органам влади вжити негайних заходів для вирішення проблем ромів/циган щодо їхнього доступу до адекватного житла та медичного обслуговування. ЄКРН наполегливо рекомендує органам влади розглянути взаємозв'язок між проблемами, що постають перед ромами/циганами в таких галузях, як житло, медичне обслуговування, освіта та зайнятість, з метою розробки комплексного підходу до вирішення цих проблем. У зв'язку з цим, вона рекомендує українським органам влади взяти до уваги її Загальнополітичну рекомендацію №3 про боротьбу з расизмом і нетерпимістю щодо ромів/циган.
89. ЄКРН рекомендує українським органам влади вживати заходів задля боротьби зі стереотипами щодо ромів/циган шляхом проведення кампаній з підвищення обізнаності. Вона рекомендує залучати до цього ромські організації. ЄКРН також рекомендує, відповідно до своєї Загальнополітичної рекомендації №3, заохочувати засоби масової інформації об'єктивно висвітлювати питання щодо ромів/циган, а також вживати заходів із заохочення членів ромської громади і далі навчатися професії журналіста.
90. ЄКРН заохочує українські органи влади продовжувати виконувати розпорядження “Про відзначення Міжнародного дня голокосту ромів”, а

також рекомендує проводити кампанії з підвищення обізнаності широкої громадськості щодо цієї ініціативи.

91. ЄКРН рекомендує українським органам влади розробити інституціональні заходи з метою сприяти активній ролі та участі ромів/циган у процесі прийняття рішень шляхом застосування національних, регіональних та місцевих консультативних механізмів, в основі яких лежав би принцип рівноправного партнерства.

Антисемітизм

92. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН заохочує українські органи влади забезпечити застосування положень кримінального законодавства щодо текстів наклепницького характеру у всіх випадках використання таких текстів, включаючи й випадки антисемітського характеру. ЄКРН також заохочує органи влади в Україні й далі тримати ситуацію щодо антисемітизму під неослабним контролем.
93. Під час проведення перепису населення 2001 року 105 тисяч осіб назвали себе євреями, хоча єврейські організації вважають, що в Україні зараз мешкає приблизно від 250 до 350 тисяч євреїв. ЄКРН була поінформована про існування численних єврейських центрів, шкіл, юнацьких і наукових організацій, а також про 600 єврейських організацій, що працюють у 100 містах України. ЄКРН також було надано інформацію про відносно високий рівень участі євреїв у політичному житті в Україні, оскільки в п'яти партіях, які здобули перемогу на парламентських виборах 2006 року, є представники єврейської національності. В парламенті зараз засідає 25 осіб єврейського походження; деякі з них очолюють неурядові та єврейські організації. Крім того, в деяких містах євреїв було обрано мерами.
94. ЄКРН із занепокоєнням зазначає, що зараз однією з головних проблем, що постають перед єврейською громадою в Україні, є зростання антисемітизму. Вона була поінформована про те, що органи влади та громадськість слабо реагують на публікації та інші інциденти антисемітського характеру. Як уже зазначалося раніше, чинне законодавство щодо текстів наклепницького характеру рідко застосовується, і це з причин, про які йшлося вище.²² ЄКРН стурбована тим, що з моменту опублікування другої доповіді було відзначено збільшення кількості публікацій антисемітського характеру. Головним джерелом публікацій цього типу є Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП), найбільший приватний університет України, в якому навчається близько 50 тис. студентів. Цей навчальний заклад видає щотижневий журнал "Персонал" та газету "Персонал плюс", що містять в собі різкі вислови антисемітського, расистського та ксенофобного характеру. ЄКРН було повідомлено, що, за словами МАУП, щотижня продається 103 екземпляри "Персонала". Крім того, здається, що кілька екземплярів відкрито поширюються поміж студентів академії і що решта швидко розпродається з причини дуже низької ціни. За рішенням суду випуск газети було тимчасово припинено, очевидно через її антисемітський та расистський зміст, але її видання було відновлено. Таким чином, МАУП є головним джерелом антисемітських і расистських ідей в Україні. Вона також стала місцем проведення декількох конференцій на антисемітську тематику. ЄКРН зазначає, що довіру до МАУП було підірвано рішенням кількох помітних політиків про послаблення зв'язків із цією установою і/або відкрите

²² Див. вище "Положення кримінального законодавства".

осудження її діяльності. ЄКРН було також повідомлено, що в 2005 році було припинено всі стосунки між державними органами влади та МАУП. Українські органи влади зазначили, що між 2005 та 2006 роками було закрито понад 100 філіалів МАУП, які діяли при державних і приватних навчальних закладах. Проте, неурядові організації надали ЄКРН інформацію (яку підтвердили органи влади) про те, що боротися з МАУП дуже важко, оскільки ця установа активно і з успіхом оспорує через суд їхню критику, а також критику Міністерства освіти, на яке вона подала 70 позовів. МАУП також з успіхом подала декілька позовів, здебільшого за письмовий або усний наклеп, на осіб різних професій (журналістів, рабинів, політиків та викладачів), а також на установи, які вказують на антисемітський характер її діяльності.

95. Більше того, МАУП поширила свою діяльність, відкриваючи по всьому Києву книгарні, в яких продаються видання антисемітського та расистського змісту. Неурядові та громадські організації, які виступають проти діяльності МАУП вважають, що вона є штучно створеною антисемітською та ксенофобною установою, яка, здається, поки що незначно впливає на українське громадське життя (під час виборів 2006 року її політична партія завоювала менше, ніж 10 тис. голосів). Проте, беручи до уваги той факт, що ця установа регулярно поширює в суспільстві антисемітські та ксенофобні ідеї, ЄКРН висловила своє глибоке занепокоєння тим, що у майбутньому це може мати дуже серйозні наслідки для соціальної єдності в Україні. Отже, було, наприклад, висловлено думку про те, що діяльність МАУП може частково спричиняти збільшення кількості нападів скінхедів на, поміж інших, євреїв²³, і це через атмосферу нетерпимості, яку створює ця установа.
96. ЄКРН також із занепокоєнням відзначає, що збільшується число нападів антисемітського характеру (в 2006 році була зареєстрована їхня рекордна кількість). Йдеться як про серйозне фізичне насильство щодо єврейських студентів і рабинів, так і про варварське руйнування меморіалів голокосту, синагог, кладовищ, культурних центрів. Міліція часто зараховує ці дії до хуліганських, і лише небагато осіб було обвинувачено і засуджено за скоєння цих злочинів. ЄКРН отримала інформацію про те, що у квітні 2007 року Президент України вказав на тривожне збільшення за останні декілька років числа випадків цього типу вандалізму та поставив перед Генеральним прокурором, Головою Служби безпеки та Міністром внутрішніх справ вимогу вживати заходів задля затримання та покарання вандалів. Цей заклик є довгожданим визнанням серйозності цієї проблеми, і ЄКРН сподівається, що відтепер органи влади будуть вживати відповідних заходів задля боротьби з цим явищем.
97. Дослідження, проведені в 2006 році, свідчать про досить високий рівень антисемітизму серед широкої громадськості: 29 % осіб, що взяли в них участь, з антипатією ставляться до євреїв, які проживають в Україні, і лише 31% були б раді особі єврейської національності в своїй родині. Ці дослідження також указують на зростання антисемітських настроїв серед молодих людей, особливо серед тих, кому 18-20 років. За результатами опитування, проведеного в 2006 році, 45% респондентів цього віку не хотіли би, щоб євреї проживали в Україні. Ця тривожна тенденція має триматися під контролем для того, щоб надати органам влади можливість визначити масштаби проблеми і вжити активних заходів щодо її вирішення. Оскільки не

²³ Докладнішу інформацію щодо нападів расистського характеру надано нижче. Див. "Специфічні питання".

існує державного органу, який стежив би за проявами антисемітизму в країні, представники єврейських організацій повідомили ЄКРН про те, що вони неспроможні підвищити обізнаність щодо цього феномену через брак інформації.

Рекомендації:

98. ЄКРН наполегливо радить українським органам влади боротися з будь-якою діяльністю антисемітського та ксенофобного характеру. Вона рішуче рекомендує органам влади забезпечити внесення поправок до чинного законодавства, з метою сприяти покаранню осіб, спонукаючих до расової ненависті. ЄКРН також рекомендує організувати підготовку працівників органів юстиції з питань щодо антисемітизму, расизму та ксенофобії, а також вжити заходів з підвищення обізнаності, з метою протидіяти розповсюдженню будь-ким ідей антисемітського та ксенофобного характеру.
99. ЄКРН наполегливо рекомендує українським органам влади забезпечити вживання адекватних заходів задля покарання тих осіб, які здійснили насильство антисемітського характеру або акти вандалізму. У зв'язку з цим, вона рекомендує українським органам влади забезпечити, аби працівники правоохоронних органів цілком визнавали антисемітський характер цих актів та розглядали їх як такі.
100. ЄКРН рекомендує українським органам влади вживати заходів задля послідовного контролю за насильством та інцидентами антисемітського характеру, з метою більш ефективно боротися з цим явищем. ЄКРН також рекомендує вживати заходів із боротьби з антисемітизмом для підвищення обізнаності, спрямованих зокрема на молодих людей, а також залучати до цього одночасно як єврейську, так і неєврейську молодь.
101. ЄКРН рекомендує українським органам влади взяти до уваги її Загальнополітичну рекомендацію №3 про боротьбу з антисемітизмом під час розроблення заходів із боротьби з цим явищем.

Засоби масової інформації

102. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН заохочує українські органи влади уважно відстежувати ситуацію щодо публікації текстів наклепницького характеру та поширення неправдивих узагальнень і стереотипів у друкованих засобах масової інформації. ЄКРН також рекомендує органам влади забезпечувати застосування положень, що забороняють расистські висловлювання.
103. Деякі види засобів масової інформації в Україні відіграють позитивну роль у підвищенні обізнаності широкої громадськості щодо питань, які стосуються расизму та ксенофобії, а також шукачів притулку та біженців. Наприклад, у жовтні 2006 року один телевізійний канал показав документальний фільм про насильство расистського характеру, що здійснюється проти іноземців. Засоби масової інформації також іноді повідомляють про випадки серйозних нападів расистського характеру на іноземців. Незважаючи на це, як зазначається в інших підрозділах цієї доповіді²⁴, в цілому деякі види засобів масової інформації продовжують зображувати представників етнічних меншин, а також шукачів притулку та біженців у негативному світлі. ЄКРН була поінформована, наприклад, про те, що образливі слова расистського

²⁴ Див. нижче "Прийом і статус осіб, що не є громадянами" та "Уразливі групи".

характеру часто використовуються у заголовках новин та статей і що проблема з такого рода мовленням не завжди усвідомлюється. ЄКРН також отримала інформацію про те, що було прийнято кодекс поведінки та кодекс професійної етики і що Комісія з журналістської етики, саморегулююча неурядова організація у сфері журналістики, відіграє роль дорадчого органу щодо діяльності ЗМІ. Однак, її рішення не є обов'язковими для виконання. ЄКРН було також повідомлено про те, що журналісти є недостатньо підготовленими з питань прав людини та європейських норм і стандартів у журналістиці. У зв'язку з цим, Спеціальний доповідач ООН з питань захисту та поширення права на свободу думки та її вираження випустив 23 травня 2007 року, після свого візиту в Україну, комюніке, в якому він заявив, що його увагу привернув той факт, що певна частина працівників ЗМІ не були належним чином підготовлені, особливо щодо питань професійної етики та важливості дотримання прав людини. Він зазначив, що найбільш суттєвими наслідками цих недоліків є розповсюдження непрофесійних публікацій.²⁵

Рекомендації:

104. ЄКРН заохочує органи влади навести засоби масової інформації на думку, не зачіпаючи принципу редакторської незалежності, про необхідність забезпечувати, аби інформація, яку вони поширюють, не сприяла створенню атмосфери ворожості та неприйняття щодо представників етнічних меншин або шукачів притулку, біженців та іммігрантів. Більше того, ЄКРН рекомендує українським органам влади підтримувати будь-які ініціативи ЗМІ, спрямовані на організацію первісної підготовки або перепідготовки з питань прав людини взагалі, та питань щодо расизму та расової дискримінації зокрема. Вона також рекомендує створити незалежний орган, який розглядав би скарги щодо діяльності ЗМІ.

Громадська думка

105. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН заохочує органи влади вжити відповідних заходів, що протидіяли б упередженню серед кримського населення і сприяли б інтеграції та взаємопорозумінню різних громад, які живуть в Криму.
106. ЄКРН стурбована ситуацією в Криму, де відчувається дуже висока напруженість у стосунках між кримськими татарами та етнічними росіянами, що деякою мірою пов'язано з питаннями про землю та історичні пам'ятники. Насильство скінхедів щодо представників татарської та єврейської громад також є поширеним явищем у цьому регіоні. Як було зазначено вище²⁶, ця напруженість є дуже часто наслідком жорстоких сутичок, під час яких багато людей зазнає образ та поранень. Складається враження, що міліція дуже мало робить задля захисту людей та забезпечення мирного співіснування різних громад. Також прикро, що деякі політики, органи влади та релігійні лідери діють безвідповідально, роздмухуючи полум'я міжетнічної ненависті. Отже, ЄКРН стурбована тим, що тріщина у стосунках між різними громадами, які проживають в Криму, збільшилась з моменту складання другої доповіді. Незважаючи на те, що, як зазначалося вище²⁷, у 2006 році Державний комітет у справах національностей та релігій, після того, як мали місце особливо запальні етнічні сутички, зробив заяву, в якій він осудив такі

²⁵ Див. <http://www.unhcr.ch/hurricane/hurricane.nsf/view01/8B2A24129E16160CC12572E4>.

²⁶ Див. "Специфічні питання".

²⁷ Там же.

дії, органи влади повинні вживати більш активні заходи задля подолання атмосфери взаємної підозри та расової напруженості, яка превалує зараз у цьому регіоні.

107. Як уже зазначалося в інших підрозділах цієї доповіді²⁸, проведені дослідження вказують на те, що в деяких сферах українського суспільства відношення громадськості до шукачів притулку, біженців, ромів/циган та євреїв стає більш нетерпимим. Як зазначалося вище²⁹, діяльність МАУП посприяла поширенню расизму взагалі, та антисемітизму зокрема. ЄКРН було також пояснено, що збільшення числа нападів на осіб та руйнування майна на ґрунті расизму та антисемітизму зумовлено сучасною обстановкою і що, незважаючи на те, що групи скінхедів діють підпільно, вони користуються все більшою підтримкою з боку громадськості. ЄКРН було повідомлено про те, що швидке зростання расизму та ксенофобії може пояснюватися багатьма факторами, включаючи існуванням нетрадиційних для українського суспільства релігійних груп, незадоволенням соціально-економічною нерівністю в суспільстві, а також поширенням секс-туризму, яке значною мірою обумовлено скасуванням візового режиму для вихідців з країн Європейського союзу, США і Канади. Незважаючи на те, що деякі особи та органи влади все більше й більше звертають увагу на поширення расизму та антисемітизму в Україні, а також намагаються вирішувати цю проблему, неурядові організації шкодують, що існування та масштаби цієї проблеми значною мірою не усвідомлюються і не визнаються. Отже, має бути розроблена інтеграційна політика та вжиті заходи з підвищення обізнаності громадськості щодо мінливості українського суспільства, яке становиться все більш різноманітним. У зв'язку з цим, ЄКРН шкодує, що деякими політиками було зроблено заяви ксенофобного характеру, в яких шукачі притулку та біженці прирівнюються до нелегальних іммігрантів, або заяви антисемітського характеру.
108. Громади, що страждають від насильства расистського характеру, вирішили провести 6 квітня 2007 року в Києві антирасистський марш. Цей марш було анульовано з причини зриву конференції, під час якої одному з організаторів маршу, нігерському пастору, що мешкав уже багато років у країні, було завдано образи висловлюваннями расистського характеру з боку журналіста, прихильника крайніх поглядів. ЄКРН не відомо, чи було образника затримано або притягнуто до відповідальності. Незважаючи на те, що такого роду інциденти трапляються, здається, не часто, ЄКРН вказує на сучасний клімат в країні, за якого нетерпимість виражається все більш відкрито. ЄКРН бажає у зв'язку з цим привернути увагу українських органів влади до необхідності стримувати такого роду поведінку з метою забезпечувати додержання прав, що гарантуються в кожному демократичному суспільстві, включаючи право на мирні зібрання.

Рекомендації:

109. ЄКРН наполегливо рекомендує українським органам влади вжити заходів, з метою покращити сучасний клімат в Україні, через, поміж іншого, проведенням кампаній з підвищення обізнаності щодо загрози расизму, антисемітизму та ксенофобії, а також щодо внеску груп меншин у розвиток українського суспільства. Вона рекомендує органам влади заохочувати та активно підтримувати будь-які заходи, що охоплюються цим напрямком, а

²⁸ Див. вище "Уразливі групи" та "Антисемітизм".

²⁹ Див. вище "Антисемітизм".

також залучати до здійснення таких ініціатив усі відповідні сектори суспільства, включаючи представників меншин, неурядові організації та урядові органи, такі, як Державний комітет у справах національностей та релігій.

110. ЄКРН наполегливо рекомендує українським органам влади вжити заходів з метою послабити напруження між різними громадами, що мешкають в Криму, та активно сприяти їхньому мирному співіснуванню.
111. ЄКРН також бажає привернути увагу уряду до принципів, що містяться в Хартії європейських політичних партій, виступаючих за суспільство без расизму, і до своєї Декларації про використання расистських, антисемітських та ксенофобних елементів у політичній промові, які могли б послужити керівними принципами для відповідальних дій політичних партій у тому, що стосується політичних промов.

Поведінка працівників правоохоронних органів

112. Дивитися “Прийом та статус осіб, які не є громадянами”, “Уразливі групи”, “Антисемітизм” та “Специфічні питання”.

Моніторинг ситуації

113. У своїй другій доповіді по Україні ЄКРН вважає, що задля оцінки поточної ситуації з групами меншин та визначення і розв'язання будь-яких проблем, у т.ч. тих, що стосуються різниці між прямою або непрямою дискримінацією, було би бажано покращити систему збору даних і моніторинг.
114. 5 грудня 2001 року в Україні було проведено перепис населення. За його результатами в Україні мешкає 48 457 000 громадян 130 національностей. Найбільш численними групами меншин є: росіяни (8 334 100 осіб), кримські татари (358 600), білоруси (275 800), молдавани (258 600), болгари (204 600), угорці (156 600), румуни (151 000), поляки (144 100), євреї (103 600) та вірмени (99 900).
115. ЄКРН не відомо про заходи, які українські органи влади вжили задля визначення і розв'язання проблем, що постають перед етнічними меншинами в Україні, використовуючи результати перепису або іншими способами. Не було ще створено системи збору даних щодо становища різних етнічних меншин, які мешкають в Україні, в таких сферах, як освіта, зайнятість, житло, доступ до соціальних служб, необхідної для визначення будь-яких проблем щодо прямої або непрямой расової дискримінації, з якими групи меншин стикаються в цих сферах, а також для розроблення політики, спрямованої на їх розв'язання. ЄКРН вважає, що українські органи влади повинні передбачити вживання таких заходів з метою забезпечити більшу рівність між різними групами суспільства, отже проведені дослідження вказують, наприклад, на те, що рома/цигани знаходяться в невідгданому становищі в таких сферах, як освіта та зайнятість.³⁰

Рекомендації:

116. ЄКРН рекомендує українським органам влади розробити та запровадити систему збору даних щодо етнічних груп з метою виявлення та виправлення будь-яких випадків расової дискримінації, що могли би мати місце в країні,

³⁰ Див. вище “Уразливі групи”.

додержуючись відповідних національних законів, а також європейських та міжнародних правових положень та рекомендацій щодо захисту даних та особистого життя, як це визначено у Загальнополітичній рекомендації №1 ЄКРН про боротьбу з расизмом, ксенофобією, антисемітизмом та нетерпимістю. Українські органи влади повинні забезпечити, аби збір даних здійснювався з повагою до анонімності та гідності залучених осіб і з дотриманням принципу повної згоди. Крім того, система збору даних щодо расизму та расової дискримінації повинна враховувати гендерний фактор, особливо якщо йдеться про можливу подвійну або складну дискримінацію.

II. СПЕЦИФІЧНІ ПИТАННЯ

Насильство расистського характеру

117. Як зазначалося вище³¹, з моменту підготовки другої доповіді відмічається зростання насильства расистського характеру, що здійснюється молодими людьми, які належать до груп скінхедів та неофашистів. Це насильство спрямовано проти іноземних студентів, шукачів притулку, біженців та іммігрантів, бізнесменів, дипломатів, а також проти членів сімей персоналу ООН, які є здебільшого вихідцями з країн Африки, Азії, Середнього Сходу, Кавказу або представниками помітних груп меншин країн Заходу. На своїх веб-сайтах посольства США та Франції помістили попередження своїм громадянам щодо такого роду насильства.³² Як зазначалося вище, від насильства расистського характеру також страждають особи єврейської національності. Крім того, повідомлялось про те, що українці, які намагались заступитися за жертв нападів расистського характеру або які борються з цим явищем, також ставали мішенню такого насильства.
118. Результатом нападів расистського характеру, поміж інших, стала смерть, у жовтні 2006 року, вихідця з Нігерії, який був одружений з україркою і мешкав уже багато років у країні. Ця справа зараз розглядається в суді. Органи влади повідомили ЄКРН про те, що між 2005 і 2006 роками було порушено шість справ за статтею 161 Кримінального кодексу; вони не надали інформації щодо результатів розгляду цих справ, але, взагалі, з причини згаданої вище неповноцінності кримінального законодавства³³, спонукання до расової ненависті та злочини расистського характеру рідко караються. Неурядові організації вказують на помітне зростання цієї форми насильства, оскільки вони отримують все більше скарг від його жертв. Проте, масштаби проблеми не можуть бути з точністю визначені через те, що міліція не реєструє окремо злочини расистського характеру, та і жертви часто неохоче звертаються з заявами про напади, оскільки деякі працівники міліції, як повідомлялося, самі не приховують расистських поглядів.
119. ЄКРН було повідомлено про те, що діяльність скінхедів, здається, є організованою і що напади расистського характеру в таких крупних містах, як Київ, Одеса, Львів, Харків, а також в Криму, трапляються регулярно (принаймні один раз на тиждень). Групи скінхедів та неофашистів регулярно проводять масові збори та концерти, під час яких вони виконують нацистські привітання та викрикують расистські, ксенофобні та антисемітські гасла.

³¹ Див. вище “Положення кримінального законодавства”, “Приєм і статус осіб, що не є громадянами”, “Уразливі групи” та “Антисемітизм”.

³² Див. http://kiev.usembassy.gov/amcit_wardenmsg_0302_eng.html; http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/conseils-aux-voyageurs_909/pays_12191/ukraine_12315/index.html.

³³ Див. вище “Положення кримінального законодавства”.

Один з таких мітингів, що зібрав 50 екстремістів, пройшов у Києві 3 березня 2007 року біля Шулявського ринку, де більшість торговців є вихідцями з країн Африки або інших країн. ЄКРН також отримала повідомлення про те, що 18 березня 2007 року, в Харкові, в університетському містечку, студенти організували процесію з факелами, під час якої вони викрикували расистські гасла. Здається, що її було проведено з дозволу керівництва університету і що це була вже третя маніфестація такого роду за останній місяць. Існує інформація про те, що під час проведення попередніх маршів здійснювалося насильство щодо іноземних студентів, але вони боялися звернутися із заявами про такі інциденти. ЄКРН була також поінформована про те, що 20 квітня, в день народження Адольфа Гітлера, відзначається помітне зростання насильства та активізація діяльності скінхедів і що іноземці усвідомлюють, що для їхньої безпеки краще в цей день залишатися вдома. Складається враження, що органи влади не вживають специфічних заходів задля заборони або стримання цього роду діяльності. Також не вживається специфічних заходів задля захисту тих, хто може стати мішенню насильства. Групи скінхедів та неофашистів офіційно зареєстрували веб-сайти та декілька видань, отже, здається, цілком можливо тримати під контролем їхню діяльність.

120. Ситуація в Криму особливо турбує з причини збільшення числа сутичек та зростання насильства расового характеру в цьому регіоні між скінхедами та козаками, з одного боку, та представниками громади кримських татар, з іншого боку. В липні та серпні 2006 року мали місце три значні сутички, в яких взяли участь кілька сотень осіб. Ці інциденти, здається, впливають з, поміж іншого, спорів щодо історичних місць. ЄКРН із занепокоєнням зазначає, що відповідно до отриманої інформації, реакція місцевої міліції на такого роду інциденти не є, як правило, адекватною, оскільки часто вона заперечує причетність груп неофашистів. Відзначається, що Державний комітет у справах національностей та міграції виступив із заявою, в якій він осудив одну з таких сутичок, під час якої викрикувалися гасла проти кримських татар. Крім того, цей орган закликав політиків діяти в цих ситуаціях з усією відповідальністю. ЄКРН отримала інформацію про те, що мали місце випадки фізичних нападів на кримських татар та євреїв, а також руйнування майна та осквернення кладовищ групами скінхедів. Відзначається в цьому регіоні й зростання релігійної нетерпимості щодо кримських татар, які є здебільшого мусульманами.
121. ЄКРН стурбована повідомленнями про активізацію діяльності скінхедів у галузі футболу, особливо беручи до уваги той факт, що Україна та Польща будуть приймати у себе Чемпіонат Європи з футболу у 2012 році. Наприклад, 7 березня 2007 року, в Києві, молоді скінхеда вчинили напад на бразильського футболіста біля нічного клубу, а в жовтні 2006 року, в цьому ж місті, жертвами такого роду насильства стали до початку матчу шотландські вболівальники. Громадські організації вказали на спробу українських неофашистських груп посилити свій вплив на футбольних уболівальників шляхом організації маніфестацій, а також вимагаючи, поміж іншого, не надавати громадянства футболістам неукраїнського походження. ЄКРН отримала повідомлення про те, що державні органи влади та футбольне керівництво недостатньо твердо реагують на зародження цієї форми діяльності неофашистів.
122. Органи влади почали вживати заходів задля вирішення проблеми насильства расистського характеру. Отже, вони повідомили ЄКРН про створення при Міністерстві внутрішніх справ робочої групи, до завдань якої

входить боротьба з расизмом та ксенофобією. У рамках діяльності цієї групи планується, поміж іншого, посилити контроль за неонацистськими та фашистськими організаціями, а також проводити разом з неурядовими організаціями кампанії з підвищення обізнаності громадськості. Міністерство внутрішніх справ також заповнило ЄКРН про вживання заходів з удосконалення методів розслідування злочинів расистського характеру. Отже, 28 квітня 2007 року, в Києві, згідно з рішенням суду, міліція затримала 77 осіб, які намагалися організувати марш на честь підрозділу СС, створеного з українців під час Другої світової війни. ЄКРН бере до відома ці заходи, але шкодує, що в цілому органи влади неохоче визнають існування проблеми насильства, що здійснюється групами скінхедів і яке вони розглядають як спорадичні акти хуліганства. ЄКРН також відзначає деяку тенденцію зосереджувати більшу увагу на правопорушеннях, що вчинюють іноземці, навіть якщо, згідно з отриманою інформацією, часто це є адміністративні правопорушення (наприклад, перевищення строків перебування в країні). Визнання факту існування та поширення насильства, що здійснюється неонацистами, є важливим кроком, необхідним для боротьби з цим явищем, а також для уникнення ескалації насильства, що може призвести до небезпечної дестабілізації відносного миру та злагоди, які переважали до останнього часу в Україні. У зв'язку з цим, ЄКРН посилається на повідомлення, згідно з якими неадекватні дії міліції підштовхують деякі жертви нападів расистського характеру удаватися до насильства з метою захистити самих себе. ЄКРН вважає, що групам неонацистів треба показати, на чій стороні закон шляхом затримання та переслідування у судовому порядку їхніх членів. Це у свою чергу посприятиме підвищенню довіри жертв до системи кримінального правосуддя, а також допоможе органам влади, поміж іншого, покращити їхню здібність боротися з цими групами. Для цього також необхідно здійснити законодавчі та інституціональні реформи, включаючи поліпшення роботи міліції. Неурядові організації та громадські діячі вказали ЄКРН, що проблема насильства расистського характеру може все-таки бути вирішена, але за умови, що буде вжито негайних заходів з метою уникнути, аби ця форма насильства не досягла такого рівня в цьому регіоні, як в інших місцях.

Рекомендації:

123. ЄКРН наполегливо рекомендує українським органам влади визнати все більш помітну присутність груп скінхедів та неонацистів в Україні. Вона рекомендує у зв'язку з цим проводити відповідний моніторинг ситуації у тісному співробітництві з неурядовими та громадськими організаціями.
124. ЄКРН наполегливо радить українським органам влади забезпечити, аби було вжито негайних заходів задля боротьби із злочинами расистського характеру повсюди в країні, включаючи Крим. Вона рекомендує організувати підготовку кожного, хто працює в системі кримінального правосуддя (працівників міліції, прокурорів, суддів, адвокатів), щодо відповідних національних та міжнародних правових стандартів стосовно злочинів расистського характеру. ЄКРН рішуче рекомендує, аби стаття 297 Кримінального кодексу, яка забороняє осквернення могил, застосовувалася би кожного разу, коли це необхідно.
125. ЄКРН рекомендує українським органам влади розробити та втілювати в життя різнобічну програму з боротьби проти расизму та расової дискримінації; залучати до реалізації програми всі сторони, що мають до

цього відношення, включаючи представників етнічних меншин, Державний комітет у справах національностей та релігій, а також Уповноваженого з прав людини. Вона також рішуче рекомендує вжити заходів із підвищення обізнаності громадськості, з метою сприяти кращому усвідомленню проблеми всіма складовими частинами українського суспільства. Такі кампанії мають особливо бути спрямовані на молодь, яку також треба залучати до їх реалізації.

126. ЄКРН рекомендує українським органам влади посилатися на положення параграфу 18 g) її Загальнополітичної рекомендації №7, яке містить орієнтири для розробки заходів щодо боротьби з насильством расистського характеру.

БІБЛІОГРАФІЯ

Ця бібліографія містить основні друковані джерела, які використовувались під час дослідження ситуації в Україні; її не слід вважати вичерпним переліком усіх джерел інформації, що були доступні ЄКПН при підготовці цієї доповіді.

1. CRI (2002) 23: *Second Report on Ukraine*, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), Council of Europe, 23 July 2002
2. CRI (99) 10: *Report on Ukraine*, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), Council of Europe, March 1999
3. CRI (96) 43: *ECRI General Policy Recommendation n° 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, October 1996
4. CRI (97) 36: *ECRI General Policy Recommendation n° 2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, June 1997
5. CRI (98) 29: *ECRI General Policy Recommendation n° 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 1998
6. CRI (98) 30: *ECRI General Policy Recommendation n° 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 1998
7. CRI (2000) 21: *ECRI General Policy Recommendation n° 5: Combating intolerance and discrimination against Muslims*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 2000
8. CRI (2001) 1: *ECRI General Policy Recommendation n° 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, December 2000
9. CRI (2003) 8: *ECRI General Policy Recommendation n° 7: National legislation to combat racism and racial discrimination*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, December 2002
10. CRI (2004) 26: *ECRI General Policy Recommendation n° 8: Combating racism while fighting terrorism*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 2004
11. CRI (2004) 37: *ECRI General Policy Recommendation n° 9: The fight against antisemitism*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, June 2004
12. *ECRI General Policy Recommendation n°10 on combating racism and racial discrimination in and through school education*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, December 2006
13. CRI (98) 80 rev 4: *Legal measures to combat racism and intolerance in the member States of the Council of Europe*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, 31 December 2005
14. CDL(2006)070: *Venice Commission Opinion no. 386, Constitution of Ukraine as of 25 May 2006*, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Council of Europe, 3 October 2006
15. Parliamentary Assembly Resolution 1549 (2007), *Functioning of democratic institutions in Ukraine*, 17 November 2006
16. CERD/C/UKR/CO/18: *Concluding observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Ukraine*, United Nations, 8 February 2007
17. CCPR/C/UKR/6, *Consideration of reports submitted by States Parties under Article 40 of the Covenant, Concluding observations of the Human Rights Committee, Ukraine*, United Nations, 28 November 2006

18. Synthesis of Resident Coordinator Annual Reports 2005, *UN Country Coordination: putting national priorities first*, United Nations Development Group, New York, June 2006
19. Alan Skurbaty, UN Human Rights Advisor, *Comments from the NGOs of Ukraine on the Periodic Report of Ukraine to the UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination*, UN Country Team Ukraine, Kiev, 31 July 2006
20. International Renaissance Foundation, Roma of Ukraine Program, *Supporting Roma NGOs for better access to education, legal assistance and fostering better government policy*, 2005
21. Human Rights First, *Hate Crime Survey 2007 – Extract concerning Ukraine*, June 2007
22. Vadym Kolesnichenko, Head of Subcommittee on forming the judge corps of Justice Committee of Verkhovna Rada, Report about the situation of the rights of language minorities, fulfilment of European Charter of Regional or Minority Languages and fight against signs of racism and intolerance in Ukraine, 2007
23. All-Ukrainian Union of NGOs “Congress of Roma of Ukraine”, *Brief Report on Roma situation in Ukraine*, Kiev, Ukraine 2006
24. Union of Councils for Jews in the Former Soviet Union (UCSJ), *Racist crimes surge in Ukraine*, from Bigotry Monitor Volume 7, Number 16, 20 April 2007
25. Union of Councils for Jews in the Former Soviet Union (UCSJ), extracts from Bigotry Monitor Volume 7, Number 18, 4 May 2007
26. Vyacheslav Likhachev, *The Basic Tendencies of the Anti-Semitism in Eurasia*, Euro-Asian Jewish Congress, Kiev, 2007
27. Human Rights Watch, *European Union: Managing Migration Means Potential EU Complicity in Neighbouring States’ Abuse of Migrants and Refugees*, October 2006
28. Human Rights Watch, Letter to the United Nations Committee against Torture regarding the Committee against Torture Review Ukraine, 19 April 2007
29. International Tolerance Centre, *Level of Observance of Human Rights in Ukraine, Report by the results of the All-Ukrainian Poll*, results of research of 10-22 October 2006
30. Taras Kuzio, *Census: Ukraine, more Ukrainian*, The Jamestown Foundation, Russia and Eurasia Review, Volume 2, Issue 3 (4 February 2003)
31. Religious Information Service of Ukraine (RISU), *Christian Ethics to Spread at Kyiv Schools*, 8 May 2007
32. Religious Information Service of Ukraine (RISU), *Kharkiv Prepares to Teach Christian Ethics*, 8 September 2005
33. International Renaissance Foundation, “Roma of Ukraine” Program, 2007
34. Michael Givel, *Development communities and improved social conditions for Roma of Ukraine, Round table report*, 5 November 2003
35. International Committee for Crimea, *ICC News Digest No. 6* (Summer 2006)
36. Religious Information Service of Ukraine (RISU), *Vandals Profane Muslim Cemetery*, 13 September 2005
37. Kristen Sparre, *Fears in Ukraine for neo-nazi influence on football*, Play the Game, 31 January 2007
38. Football against racism in Europe (fare), *Fears in Ukraine of neo-nazi group hijacking football fans agenda*, 16 January 2007
39. Anti-Defamation League (ADL), *ADL Welcomes Ukraine’s Strong Condemnation of University Fomenting Anti-Semitism*, 25 January 2006
40. European Jewish Congress, *Ukraine Closes Seven Branches of Anti-Semitic University*, 4 July 2006
41. Religious Information Service of Ukraine (RISU), *Jewish Cemetery in Chernihiv Vandalized*, 30 May 2007

42. Kharkiv Human Rights Protection Group, *Who is trying to fuel racism and xenophobia in Kharkiv*, 21 March 2007
43. Oxford Analytica, *Ukraine; Kiev fails to end Crimea's ethnic tensions*, 8 February 2007
44. Whatson Kiev, *Bananas at Anti-Racism Event*, 28 March 2007
45. Ukrainian News Agency, *Fire Sets on Garment Market At Shuliavska Subway Station In Kyiv*, 24 April 2007
46. International Committee for Crimea, *An Appeal to the World*, Spring 2004
47. Union of Councils for Jews in the Former Soviet Union (UCSJ), *Tension Rises Between Crimean Tatars and Neo-Nazis*, 30 April 2007
48. Union of Councils for Jews in the Former Soviet Union (UCSJ), *More Racist Incidents Reported in Ukraine*, 17 April 2007
49. Union of Councils for Jews in the Former Soviet Union (UCSJ), *Sharp Rise in Racist Violence Reported Last Month in Ukraine*, 11 April 2007
50. Askold Krushelnycky, *Ukraine: Crimea's Tatars – Uneasy Relations With Russian Cossacks (Part 5)*, Radio Free Europe/Radio Liberty, 27 August 2004
51. Nickolai Butkevich, *Ukraine: Racially Motivated Attacks on the Rise*, 10 May 2007
52. Reporters without borders, *Ukraine – Thugs beat up webmaster of political site*, 8 April 2004
53. U.S. Department of State, *Consular Information Sheet – Ukraine*, 31 May 2007
54. Religious Information Service of Ukraine (RISU), *Suspect in Attack on Jewish Student Admits Anti-Semitism*, 3 September 2005
55. Religious Information Service of Ukraine (RISU), *Viktor Yanukovych Slams Ukrainian Government for Inaction on Anti-Semitism*, 3 September 2005
56. RBC-Ukraine- Ukrinform, *Charte européenne des langues régionales et minoritaires*, 31 May 2007
57. Religious Information Service of Ukraine (RISU), *Ukrainian Police Official Claims Recent Attacks Not Antisemitic*, 6 September 2005
58. Izvestia – Rossiyskaya Gazeta/Russie-Ukrinform-RIA Vesti/Ukraine, *Population Russophone en Ukraine*, 31 May 2007
59. Nadir Bekir, President of the Foundation for Research and Support of Crimea, *Crimean Tatars Organisation Appeals to UN Special Representative for Human Rights, Unrepresented Nations and Peoples Organization*, 23 May 2005
60. ForUm, *Ukraine supports EU in fighting against racism and discrimination*, 22 March 2007
61. United Nations Press Release, *UN Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression Ambeyi Ligabo ends visit to Ukraine*, 23 May 2007
62. Ministère des Affaires Etrangères de la République Française, *Conseil aux voyageurs – Ukraine*, 19 avril 2007
63. The Coordination Forum for Countering Antisemitism, *Ukraine – Torching of a Tent Set Up on the Occasion of Israel Independence Day in Kharkiv (Kharkov)*, 10 May 2007
64. The Coordination Forum for Countering Antisemitism, *Ukraine – Antisemites Disrupt Distribution of Kosher Food in Lviv*, 20 May 2007
65. Richard Prince, *Rice Acts on Skinhead Beating of Black Diplomat, Robert C. Maynard Institute for Journalism Education*, 4 April 2005
66. Union of Councils for Jews in the Former Soviet Union (UCSJ), *Kiev Skinheads Murder Nigerian*, 7 November 2006
67. U.S. Embassy Kyiv, *Warden Message: Ukraine Racially Motivated Attacks*, 5 January 2007
68. Whatson Kiev, *International Students Demand Action Over Racial Attacks*, 23 January 2007

69. Union of Councils for Jews in the Former Soviet Union (UCSJ), *Gambian Student Murdered in Kiev*, 2 January 2007
70. Amnesty International, *Report 2007 - Ukraine*
71. Liudmila Dymerskaya-Tsigelman and Leonid Finberg, *Neo-Nazi Organisations in the Ukraine*, Global Research, The Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism, 17 December 2004
72. Union of Councils for Jews in the Former Soviet Union (UCSJ), *Chronicle of Antisemitism in Ukraine & Russia: 2005-2006*, 2 February 2007
73. Center for Interethnic Cooperation, *Skinheads Vandalize a Muslim Cemetery in Kurgan*, 25 April 2007
74. Federation of Jewish Communities (ncsj), *Anti-Semitic Graffiti on Ukrainian State Agency Building*, 08.01.2006
75. PRIMA News Agency, *In Kiev, skinheads beat Brazilian football player*, 15 March 2007
76. European Jewish Congress, *Holocaust Memorial Vandalised – Ukrainian President Calls for Stronger Measures to Protect Jewish Institutions*, 3 May 2007
77. Vladimir Matveyev, *Anti-Semitism in Ukraine*, 20 March 2007
78. Debbie Snyder-Eliraz, *Anti-Semitism is Alive and Well in Kiev as Hillel Marks its 10th Anniversary in Ukraine*, 30 May 2006
79. European Jewish Congress, *Holocaust Monument and Hundreds of Jewish Graves Desecrated in Odessa*, 21 February 2007
80. European Jewish Congress, *Synagogue Attacker Vows More Attacks After Release*, 15 February 2007
81. European Jewish Congress, *International Holocaust Remembrance Day in Ukraine*, 28 January 2007
82. European Jewish Congress, *Ukraine Memorial to Nazi Massacre Badly Vandalised*, 17 July 2006

